

Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi
ISSN: 2147-7523, E-ISSN: 2630-5631
Cilt: 6, Sayı: 1, ss. 13-54
Geliş Tarihi: 20.11.2018
Kabul Tarihi: 07.03.2019
DOI: 10.26513/tocd.486020

Musul Rehineler Krizinde Türkiye'nin Kriz Yönetimi*

Ayşe Küçük** & Fuat Aksu***

Öz

Bu çalışmada, Türkiye'nin Musul Başkonsolosluğu'nun işgal edilmesiyle tetiklenen Rehineler Krizi incelenmektedir. Bu krizde Türkiye'nin hasmı bir silahlı devlet dışı aktördür ve olay komşu Irak topraklarında gerçekleşmiştir. Irak topraklarının bir bölümünün IŞİD tarafından işgal edilmesi hem bu coğrafi alan özelinde hem de bölge genelinde devlet olgusunun temel niteliklerine bir meydan okuma yaratmıştır. Bu meydan okuma, sadece toprağı işgal edilen devletle sınırlı kalmamıştır. Türkiye ile silahlı devlet dışı aktör (IŞİD) arasında da yeni bir dış politika krizi doğurmuştur. Türkiye'nin Musul Başkonsolosluğu'nun IŞİD militanları tarafından işgal edilmesi ve kırk dokuz personelinin rehin alınması sürecinde Türkiye kriz yönetiminde farklı yöntem ve araçlar kullanarak krizi yönetmiş ve rehinelere kurtarılmasını sağlamıştır. Türkiye, bu krizin yönetim sürecinde IŞİD'i doğrudan muhatap almak istememiş ve geleneksel diplomatik-siyasi araç ve yöntemlere başvurmaktan kaçınmıştır. Bu nedenle Türkiye, kriz sürecini Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) aracılığıyla yönetmiştir. Bu süreçte bir ad hoc mekanizma olarak Milli İstihbarat Teşkilatı'nın öne çıktığı görülmüştür. Bu çalışmada uluslararası sistem ve bölgesel alt sistemin gündeminin yaratmış olduğu baskılar, bölgedeki mekân-iktidar mücadelesi, Türkiye'deki iktidar-muhalefet ilişkisi, ülke sınırları içinde bulunan IŞİD militanlarının varlığı ve etkisi Musul Rehineler Krizi'ne ilişkin kriz yönetimi ve karar sürecinin analizinde göz önünde bulundurulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kriz Yönetimi, Karar[laştırma], IŞİD, Rehine Krizi, Devlet Dışı Aktör

* Bu makale TÜBİTAK 1001 Projesi (Proje No: 112K172) desteğiyle hazırlanmıştır.

** Doktora Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, TR, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, orcid.org/0000-0003-4043-0550, ayse_kck_88@hotmail.com

*** Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, TR, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, orcid.org/0000-0002-3693-6666, faksu@yildiz.edu.tr

Turkey's Crisis Management in the Mosul Hostage Crisis

Ayşe Küçük** & Fuat Aksu***

Abstract

In this study, the Hostage Crisis triggered by the occupation of the Mosul Consulate of Turkey is analyzed. In this crisis, Turkey's adversary is an armed non-state actor and the incident occurred in the neighboring Iraqi territory. The occupation of Iraqi territory by an armed non-state actor (ISIS) has created a to against the fundamental characteristics of the state phenomenon both in this geographical territory and throughout the region. This challenge was not limited to the territory of the occupied state. It has also led to a foreign policy crisis between Turkey and the armed non-state actor (ISIS). In the crisis management process, Turkey used different methods and tools to manage the crisis and ensure the rescue of the hostages. Turkey did not want to engage directly in the management process of this crisis and avoided traditional diplomatic-political instruments and methods. For this reason, Turkey has managed the process of crisis through the intelligence service (MİT). It was seen that the National Intelligence Organization (MIT) was prominent as an ad hoc mechanism during the crisis management process. In this study, the pressures created by the international system and regional sub-system, the struggle for territory and power in the region, the relationship between the government and opposition in Turkey, the presence of ISIS militants within the borders of the country and the analysis of the crisis management and decision process related to the Mosul Hostage Crisis were taken into consideration.

Keywords: Crisis Management, Decision [Making], ISIS, Hostage Crisis, Non-State Actor

** PhD Student, Yıldız Technical University, TR, The Department of Political Science and International Relations, orcid.org/0000-0003-4043-0550, ayse_kck_88@hotmail.com

*** Assoc.Prof., Yıldız Technical University, TR, The Department of Political Science and International Relations, orcid.org/0000-0002-3693-6666, faksu@yildiz.edu.tr

1. Giriş

2003 yılında Amerika'nın Irak'ı işgali sonrasında Ortadoğu'da istikrarsızlık tırmanmış, izleyen süreçte bölge ülkeleri yeni tehditlerle karşılaşmıştır. Özellikle Irak ve Suriye'deki gelişmeler bu ülkelerde merkezi yönetimlerin ülkesel hâkimiyetlerini sarsmıştır. ABD'nin Irak'taki askeri varlığını azaltması, Irak'ta Bölgesel Kürt Yönetimi'nin merkezi Irak yönetimiyle girdiği mücadele, ardından Arap Baharı'nın Suriye'deki yansımaları bölgede hükümetlerin merkezi kontrolünden uzak alanlar yaratmıştır. Suriye'de yaşanan kriz yerel, bölgesel-uluslararası problem haline gelerek çok aktörlü ve katmanlı bir mücadeleye dönüşmüştür. Ortadoğu'da iktidar boşluğu oluşan alanlarda Irak ve Şam İslam Devleti-IŞİD¹, El-Nusra hatta PKK/YPG/PYD gibi silahlı devlet dışı aktörler alan hâkimiyetini yerleştirme ve iktidar oluşturma mücadelesine yönelmiş, bu durum bölgesel istikrarsızlığı yatay ve dikey ekseninde tırmandırmıştır.

2014 yılında IŞİD'in Türkiye'nin Musul Başkonsolosluğu'nu basarak kırk dokuz kişiyi rehin alması, silahlı şiddet kullanan bir devlet dışı aktörün mekân-iktidar ilişkisinde iddialı bir meydan okuması niteliğindedir. Bölgedeki zayıf aktörler bir yana, IŞİD bu eylemiyle Müslüman, laik, demokratik ve batı savunma sistemine dahil Türkiye'ye meydan okumuştur. IŞİD'in Sünni kimliği ve Irak ve Suriye özelinde İran destekli Şia hareketine karşı mücadelesi bir koşutluk yaratmış olsa da IŞİD bir süre sonra Türkiye'nin mücadele ettiği terör örgütleri arasında yerini almıştır. Bu süreçte Türkiye IŞİD destekli terör saldırılarının hedefi haline gelmiş, çok sayıda can kaybı yaşanmıştır. Bu dönemde Türkiye'nin izlediği siyasa, hem IŞİD'e "hoşgörü ile yaklaştığı" ve/ya "desteklediği" iddiaları üzerinden sistemik baskılarla karşılaşmış hem de ülke içi faktörlerden etkilenmiştir.

Bu makalede Türkiye'nin Musul Rehineler Krizi'ndeki kriz yönetimi incelenecektir. Söz konusu kriz, Türk Dış Politikası Kriz İncelemeleri Grubu'nun ele aldığı dış politika krizleri arasında bazı açılardan farklı özelliklere sahiptir.² Örneğin bu krizde Türkiye'nin hasmı devlet değil; silahlı şiddet kullanan devlet dışı aktör olarak Irak ve Şam İslam Devleti

¹ Başlangıçta bazı bölgelerde otoriteye sahip olan IŞİD, iktidara sahip değilken devletleşme iddiasını dillendiren "devlet dışı bir aktör" görüntüsü çizmiştir. Ancak zaman içerisinde çok sayıda devlet-devlet dışı aktörle girişmiş olduğu mücadelede etkinliğini yitirmiştir.

² Söz konusu krizlere ilişkin bilgiler için bkz.; www.tdpkrizleri.org

(İŞİD)'dir. Krizin tetikleyicisi eylem Türkiye'nin egemenlik alanında değil ülke topraklarının dışında gerçekleşmiştir. Bu açıdan çalışmada iki temel soruya odaklanılacaktır; bunlardan ilki krizin tetiklenmesinden önceki süreçte çok sayıda işarete rağmen Türkiye krizin tetiklenmesini neden önleyememiştir? Diğeri ise kriz tetiklendikten sonra Türkiye'deki karar birimi ve yapısı söz konusu krizi hangi araç ve yöntemlerle yönetmiş ve sonlandırmıştır? Daha açık bir ifadeyle diğeri dış politika krizlerinde hasım aktörler devlet iken söz konusu krizde hasmın devlet dışı niteliği Türkiye'nin kriz yönetim sürecinde nasıl bir farklılaşma yaratmıştır?

İŞİD'in Irak ve ilerleyen süreçte Suriye topraklarında bir kontrol alanı oluşturması her ne kadar bir uluslararası nitelik kazandırmış olsa da Türkiye'nin Musul Başkonsolosluğu'nun basılarak kırk dokuz kişinin rehin alınması Türkiye açısından bir dış politika krizi yaratmıştır. Charles Hermann, krizi “devleti oluşturan karar alıcıların ve dolayısı ile devletin; öncelikli amaçlarını tehdit eden aynı zamanda karar alıcıların, olay dönüşmeden kısa zaman içinde karar almalarını gerektiren sürpriz olarak ortaya çıkan bir durum”³ olarak tanımlar. Michael Brecher ise Hermann'dan bazı açılardan farklı olarak krizi üç bileşke üzerinden tanımlamaktadır. Brecher'a göre bir durumsal değişikliğin kriz olarak tanımlanabilmesi için karar biriminin (devletin) temel değerlerine yönelik tehdit (eş zamanlı ya da ardı ardına), askeri saldırı olasılığında normalden daha fazla bir artış, dış tehdide karşılık verme için kısıtlı zamanın olması gerekir.⁴ Bu makale ise Aksu ve arkadaşlarının kriz tanımını esas almaktadır.⁵ Buna göre kriz olarak nitelendirilen durumsal değişikliğin dış politika gündemine ilişkin herhangi bir konuda aniden veya belli bir zaman diliminde ortaya çıkabileceği kabul edilir. Böylesi bir durumsal değişiklik, karar birimini algı ve/veya gerçekliğinde temel değer ve önceliklerinde bir değişiklik yapmaya zorlar ki karar birimi bunu risk, tehlike, tehdit veya saldırı olarak değerlendirebilir. Buna bağlı olarak karar birimi mevcut kısıtlı seçenekler arasında bir tercih yapmak ve karar almak zorunda kalır; bazı durumlarda ise muha-

³ Charles F. Hermann, “Threat, Time and Surprise: A Simulation of International Crises” in: *International Crises: Insights from Behavior Research*, ed. Charles F. Hermann (Newyork: Free Press, 1972), 187.

⁴ Michael Brecher, *International Political Earthquakes*, (Ann Arbor, University of Michigan Press, 2008).

⁵ Fuat Aksu, *Türk Dış Politikasında Karar Alma ve Süreç Analizi*, (İstanbul: Dış Politika ve Kriz İncelemeleri Yayınları, 2017), 31-32.

tabı olan aktör ve/veya aktörlerle bir askeri çarpışma-savaşa girme olasılığı da gündeme gelebilir, ancak bu durum her zaman gerekli değildir.

Dış politika krizlerinin analizi, olumlu anlamda eklettik bir analiz çerçevesinin oluşturulmasını gerektirir. Yukarıdaki tanımlamalar dış politika krizlerinde her ne kadar karar birimi ve yapısını odağına almış olsa da krizlerde nihai ve siyasal sorumlu karar birimi krize ilişkin kararını oluştururken bağımsız ve müdahil değişkenleri de dikkate almak zorundadır. Bu açıdan bakıldığında Neoklasik Realizm'in çizdiği değişkenlerin krizlerdeki karar ve yönetim sürecini analiz açısından uygun bir çerçeve olduğu söylenebilir.⁶ Çünkü A. George'un⁷ ifadesiyle her bir kriz özgün ve butik bir kriz yönetim stratejisi gerektirmiş olsa da kriz anında durumsal değişikliğe anlam yükleyecek aktörün davranışsal-bilişsel özellikleri kadar krizin tetiklendiği uluslararası sistemsel/bölgesel/ulusal koşullar, yapısal özellikler de krizin seyrini, kullanılacak araç ve yöntemleri önemli ölçüde etkiler. Neoklasik realist bir analiz çerçevesinde iç ve dış politika birbirlerine bağlı alanlar olarak ele alınmaktadır. Dış politika analizinde sistem, devlet ve lider bütünsel olarak analiz edilirken dış politika kararını alan liderler ön plana çıkmaktadır. Ancak nihai kararın siyasal sorumluluğunu üstlenen lider iç ve dış kısıtlar çerçevesinde hareket etmektedir. Bu nedenle kısıtların lider tarafından nasıl algılandığı önem kazanır. Uluslararası sistemin yapısı, dış politika davranışının oluşmasında etkilidir ancak tek belirleyici değildir. Liderler dış politika seçimlerini; sistem, materyal güç kapasitelerini, ülke içi etkileri dikkate alarak oluşturmaktadır. Dolayısıyla hem sistemik hem de müdahil değişkenlerin lideri zorladığını ifade etmek mümkündür.

Bu bağlamda Türkiye'nin silahlı şiddet kullanan bir devlet dışı aktör karşısında kriz yönetim sürecini nasıl işlettiği analiz edilirken krizin tetiklendiği andaki uluslararası sistemin/alt sistemin yapısının, devlet gücünün ve liderlerin dış politika tercihlerinin kararlardaki etkisi göz önünde tutulacaktır. Bu tür bir analiz kriz dönemlerinde sistemsel faktörlerin nihai karar

⁶ Neoklasik Realizm'in krizlerin analizinde uygun bir araç ve yöntem sunduğuna ilişkin çalışmalar için bkz.; Gideon Rose, "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy," *World Politics*, Vol. 51, No. 1 (1998):144-172; Jeffrey W. Taliaferro, Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman, "Introduction: Neoclassical Realism, the State and Foreign Policy" in Steven E. Lobell, Norrin M. Ripsman, and Jeffrey W. Taliaferro (Eds.), *Neoclassical Realism, the State and Foreign Policy*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2009)

⁷ Bir bütün olarak bkz.; Alexander L. George (Ed.), *Avoiding War: Problems of Crisis Management*, (Oxford: Westview Press, 1991).

birimi üzerinde önemli etkilerinin olduğunu ifade ederken; nihai ve/veya siyasi karar biriminin yalnızca sistemsel kısıtlara göre değil, aynı zamanda ülke içi kısıtlara göre hareket ettiğini dikkate almak gerekir. Bu noktada liderlerin aidiyetlerinin bir parçası olan büyük grup kimliğini, inançlarını, ülke içindeki politik rakiplerini ve muhalefeti göz önünde bulundurarak dış politika davranışını gerçekleştirdiği söylenebilir. Bu açıdan bakıldığında Musul Rehinelere Krizi Alexander L. George'un ifadesi ile aslında krizin tetiklenmesinden önceki uyarıların dikkate alındığında önlenemez niteliktedir. Dolayısıyla Türkiye'deki karar yapısının işleyişi bağlamında sürece dâhil aktörlerin gerekli koordinasyonu sağlayamaması dolayısıyla kriz tetiklenmiştir.

2. Devlet, Devlet Dışı Aktörler ve Mekân-İktidar Bağlamında Krizin Niteliği

Uluslararası ilişkiler, devletleri uluslararası sistemin temel aktörleri olarak ele alır. Aslında bu ayırımı egemenlik olgusu, yani kararlaştırma ve bunu uygulama konusundaki otonomi belirleyicidir.⁸ Uluslararası ilişkilerde temel tartışma konularından biri Realizm ile İdealizm arasında yaşanmış; her ikisinde de devlet ontolojik olarak birbirine benzer biçimde tarif edilmiştir.⁹ Her iki yaklaşım açısından da devletler sınırları belirlenmiş bir alan üzerinde, kendi yetki alanına giren bütün konularda vatandaşları açısından belirleyici olan ve bir toprak parçasına bağlı organizasyonu¹⁰ ifade eder. Belirli bir nüfusa, tanımlanmış bir ülkeye ve örgütlenmiş bağımsız yönetime sahip egemen devletler, diğerleriyle uluslararası ilişkiler içerisine girebilme hakkına sahiptir.¹¹ Devletlerin kendi coğrafyası üzerindeki tam otoritesinin olması, onun coğrafi mekân üzerinde somutlaşmasını ve yine

⁸ James N. Rosenau, *Turbulence in World Politics: A Theory of Change and Continuity* (New Jersey: Princeton University Press, 1990), 119.

⁹ Faruk Yalvaç, "Devlet", *Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, Der. Atila Eralp (İstanbul: İletişim Yayınları, 2005), 17.

¹⁰ Weberyen anlamda modern devletin çeşitli özellikleri mevcuttur: Bunlar, şiddet araçlarının tekel denetimi, toprak, egemenlik, anayasallık, kişisel olmayan iktidar, bürokrasi, otorite/meşruiyet, yurttaşlık ve vergilendirme. Ancak ve ancak bu özelliklerin bütününe karşılık gelen aktörler "devlet" olarak kabul edilebilir. Christopher Pierson, *Modern Devlet*, Çev. Dilek Hattatoğlu (İstanbul: Çiviyazıları, 2000), 23-24.

¹¹ Eric A. Heinze and Brent J. Steele, "Introduction: Non-State Actors and The Just War Tradition," in *Ethics, Authority, and War: Non-State Actors and Just War Tradition*, Eds. Eric A. Heinze and Brent J. Steele (New York: Palgrave Macmillan, 2009), 9.

orada anlam kazanmasını sağlar. Bu bağlamda bir devletle bir diğeri arasında kurulan siyasal ilişkiler toplamı, jeopolitikle özdeşleştirilir. Politika ve jeopolitik, üzerinde otorite kurulan coğrafya açısından iç içe geçmiştir.¹² Devletler ülkesel sınırları içindeki denetimlerini kendi hesabına, kendi kaynaklarını kullanarak koşulsuz biçimde uygular ve bu gücü ne başka bir varlıktan elde eder ne de onunla paylaşır. Devletin otoritesi sınırlanmadığı gibi ona karşı da çıkılamaz. Zira egemen devlette kurallar, bütünü kendisini, devletin denetleme mekanizmasının bir yönünü teşkil eder ve bu bağlamda egemenliğin bir ifadesidir. Dolayısıyla bir devletin kimliğine meydan okuyarak o devletin nüfusunu ve sınırlarını idare etme amacı gütmek devleti uygulama yetilerinden *de facto* yoksun bırakmak demektir. Bu nedenle bu yöndeki herhangi bir meydan okuma eninde sonunda şiddetle karşılaşır ve güç kullanma biçimini alır.¹³

Günümüzde devlet dışı aktör kavramıysa, devlet niteliği haricinde öne çıkan siyasi, örgütsel varlıklara işaret etmektedir. Bu bağlamda hem yeni gelişen, potansiyellerini arttıran ve bir alanda otoriteye meydan okuyan bütün rakip unsurlar hem de zayıf bir otoritenin olduğu alanlardaki güç boşluklarını doldurmayı hedefleyen bütün aktörler devlet dışı aktörler içerisinde yer alır.¹⁴ Dolayısıyla “devlet dışı aktör” kavramı, uluslararası ve hükümetler arası örgütleri, çok uluslu şirketleri, tüzel kişilikleri, sivil toplum kuruluşlarını, terör örgütlerini, kartelleri içerisine alan geniş bir çerçevedir.¹⁵ Bu geniş çerçeveden anlaşıldığı gibi, devlet dışı aktörlerin bir kısmı barışçıl iken; diğer bir kısmı silahlı şiddeti politikanın hâkim yönünü değiştirmek için kullanır.¹⁶

Silahlı şiddet kullanan devlet dışı aktörün ayırıcı özelliği, onun devlet aygıtının dışında şiddeti bir araç olarak kullanmasıdır.¹⁷ Bu bağlamda Irak

¹² Jeopolitik bağlamda mekân iktidar ilişkileri için bkz., Yves Lacoste, *Büyük Oyunu Anlamak*, (İstanbul: NTV Yayınları, 2007), 10-16.

¹³ Gianfranco Poggi, Devlet: Doğası, *Gelişimi ve Geleceği*, Çev. Aysun Babacan (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007), 30.

¹⁴ Fatma Taşdemir, “Devlet Merkezli Uluslararası Hukuk Sistemi ve Devlet Dışı Silahlı Aktörler,” *İÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* Sayı 56, (Mart 2017).

¹⁵ Heinze and Steele, “Introduction,” 11-12.

¹⁶ Silahlı/şiddet kullanan devlet dışı aktörleri incelemek için Bkz. Ulrich Schneckener, “Armed Non-State Actors and Monopoly of Force,” Revisiting the State Monopoly on the Legitimate Use of Force, *Policy Paper 24 2007*, 10-19.

¹⁷ Ulrich Schneckener, “Fragile Statehood, Armed Non-State Actors and Security Governance,” in *Private Actors and Security Governance*, Ed(s). Alan Bryden, Marina Caparini, (Berlin: LIT, 2006), 25.

ve Şam İslam Devleti-İŞİD¹⁸ silahlı şiddet kullanan bir devlet dışı aktör olarak ele alınabilir. “Irak’ta 2003’te ABD işgaliyle başlayan ve 2011’de Suriye’de ayaklanmaların ortaya çıkmasıyla birlikte her iki devlet, iç isyan ve dış müdahalelerin çeşitli kombinasyonları altında yapı sökümüne uğramıştır. Suriye ve Irak daha yoğun olan devlet ötesi çatışma, teritoryal kontrolün kaybedilmesiyle ve kendi sınırları içerisindeki mücadelelerle zayıf devletlere indirgenmiştir.”¹⁹

İŞİD’in Irak ve Suriye’deki etkinliğini arttırması, Irak ve Suriye’de oluşan güç boşluğunun sonucudur. Söz konusu “zayıf devlet”lerin,²⁰ topraklarında tam otorite kuramaması, var olan güç boşluğunun İŞİD gibi silahlı şiddet kullanan bir devlet dışı aktör tarafından doldurulmasına yol açmıştır. İŞİD’in kökenleri ABD’nin Irak işgaline doğrudan bir cevap olarak okunabilecek Irak El-Kaide’sine dayanmaktadır. Bununla birlikte Ebu Bekir El-Bağdadi liderliğinde grup Suriye’nin çeşitli vilayetlerinde valilikler oluşturarak çatışmaya girmiştir. 2013 yılı Nisan ayında grup ismini *Irak ve Şam İslam Devleti* (İŞİD) olarak değiştirmiş, Irak ve Suriye’de önemli bir coğrafi alan üzerinde kontrolünü arttırarak hilafet ilan etmiş ve kendisini “İslam Devleti” olarak adlandırmıştır.²¹

İŞİD, küresel cihat hedefleyen bir organizasyon olarak pek çok ülkede kendisine bağlı insan kaynağına sahiptir ve Irak El-Kaide’si ile daha önce birbirlerine düşman olan pek çok unsurun bir araya gelmesiyle ortaya çıkmıştır. Örneğin Ryan’a göre, Irak’ta Saddam Hüseyin dönemi Baas rejiminin kalıntıları İŞİD’in güvenlik ve istihbarat birimlerinin temel insan kaynağını oluşturmuştur.²² Bu özelliğiyle İŞİD, silahlı şiddet kullanan, radikal

¹⁸ Dolunay Şenol, Sezgin Erdem ve Elif Erdem, “İŞİD: Küresel Bir Terör Örgütü,” *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt 26, Sayı 2, (2016), 277-292.

¹⁹ Raymond Hinnebusch, “*Syria-Iraq Relations: State Construction and Deconstruction and the MENA States System*,” LSE Middle East Centre Paper Series No:4, 2014, <http://www.lse.ac.uk/middleEastCentre/publications/Paper-Series/SyriaIraqRelations.aspx>, 15.07.2016.

²⁰ “Zayıf devlet” için bkz. Joel Migdal, *Strong States, Weak States: Power and Accommodation: Strong Societies and Weak States: State-Society Relations and State Capabilities in the Third World*, (Princeton: Princeton University Press, 1988), 58-95.

²¹ Vincent Durac, “The Role of Non-State Actors in Arab Countries after the Arab Uprisings,” *European Institute of the Mediterranean*, http://www.iemed.org/observatori/arees-danalisi/arxiu-adjunts/anuari/med.2015/IEMed%20Yearbook%202015_NonStateActorsArabUprisings_VincentDurac.pdf, 39, 15.07.2016.

²² Curtis Ryan, Regional Responses to the Rise of ISIS, *Middle East Research and Information Project*, <http://www.merip.org/mer/mer276/regional-responses-rise-isis>, 25.09.2017.

sosyo-politik değişimi amaçlayan, bir devlet dışı aktördür.²³ Ancak IŞİD'i bölgede mücadele eden diğer devlet dışı aktörlerden ayıran özellik yalnızca El-Kaide merkezli cihatçı grup olması değil; aynı zamanda, kendine özgü statüsünün, ajandasının varlığıdır. Bu kapsamda kendi ideolojisine [otoritesine] itaat etmeyerek direnen yönetimleri ve liderleri yok etmeyi amaçlaması aşırı uçta bir aktör olduğunu göstermiştir.²⁴ Buna ek olarak, isminden anlaşıldığı gibi Akdeniz'e kadar ilerleyecek bir hat üzerindeki bölgeyi kontrol etmeyi amaçlamış, "devletleşme süreci"ne girmek istemiştir. Ayrıca, IŞİD'in bölge devletlerinin meşruiyetlerine olduğu kadar devlet nosyonuna da doğrudan doğruya meydan okuduğu görülmüştür. Dini ve siyasi yaşamı kontrolü altında tutan El-Bağdadi halifelik ilan ederek hem "dini bir lider" hem de "bir devlet adamı" kimliğine bürünerek devletin geleneksel bütün sorumluluklarını (en azından bir dönem için) üstlenmeye çalışmıştır.²⁵ Ancak IŞİD'in (Irak ve Suriye topraklarında) kontrol ettiği coğrafi sınırlar "değişken", "belirsiz"dir; dolayısıyla bu bölgelerde ancak "geçici" bir otoriteye kurabilmiştir. Zira bölgedeki farklı otorite/aktörlerle girmiş olduğu silahlı mücadele sonucunda kontrolü giderek zayıflamıştır. Bu süreçte IŞİD sadece Irak ve/ya Suriye topraklarıyla sınırlı bir otorite alanı değil; aynı zamanda dünya geneline yayılan bir esnek otorite alanında varlığını koruma/sürdürmeye yönelmiştir. Sonuçta bölgesel etkinliği azalsa da hâlâ tehdit olarak görülmektedir. IŞİD'in 2014'ten itibaren Irak ve Suriye topraklarındaki faaliyetleri sadece bu topraklar için bir tehdit yaratmamış aynı zamanda pek çok komşu ülke için de tehdit ve kriz üretmiştir. Türkiye açısından ise kriz Musul Başkonsolosluğu'nun IŞİD militanları tarafından basılmasıyla tetiklenmiştir.

3. Musul Rehineler Krizi

IŞİD, 2014 Ocak'ta Ramadi ve Felluce'yi ele geçirmiş,²⁶ 6 Haziran'da ise Musul'a yönelmiştir. 8 Haziran'dan itibaren Irak güvenlik güçleriyle örgüt

²³ Charles Lister, "Profiling the Islamic State," *Brookings Doha Center Analysis Paper*, No: 13, November 2014, 21, http://somaliation.com/wp-content/uploads/2014/12/en_web_lister.pdf, 15.07.2016.

²⁴ Zana Khasraw Gulmohamad, "The Rise and Fall of Islamic State of Iraq and Al-Sham (Levant) ISIS," 2, *Global Security*, <http://globalsecuritystudies.com/Gulmonhamad%20ISIS%20AG.pdf>, 15.07.2016.

²⁵ Simon Mabon and Lucia Ardovini, "Daesh, Geopolitics and the Resurgence of Pan Arabism?," *The Foreign Policy Centre*, <http://fpc.org.uk/fsblob/1691.pdf>, 15.07.2016.

²⁶ "El-Kaide'ye Bağlı Örgüt Ramadi ve Felluce'yi Aldı," *Milliyet*, 3 Ocak 2015.

militanları arasındaki çatışmalarda bölgedeki siviller şehri terk etmiştir. 9 Haziran'da Ninova Valisi Nuceyfi Musul bölgesinde seferberlik çağrısı yapmış, ancak Musul'da Nakşibendi Ordusu'nun desteğini alan IŞİD 10 Haziran'dan itibaren şehrin kontrolünü ele geçirmiştir. Bunda bölgedeki Irak güvenlik güçlerinin silahlarını bırakarak kentten ayrılmasının etkili olduğu söylenebilir.²⁷ IŞİD'in Musul'u ele geçirmesi tehlikesine karşı Türkiye, Başkonsoloslugu'nu tahliye²⁸ etmemiştir.²⁹ Bu sırada Türkiye kamuoyunda IŞİD'in bölgedeki ilerleyişinin Türkiye'nin Musul Başkonsoloslugu için tehdit yarattığı gündeme gelse de başkonsolosluğun tahliyesi zamanında gerçekleştiril[e]memiş, bu ise Türkiye Başkonsoloslugu'nu açık hedef haline getirmiştir.³⁰

IŞİD'in Musul'a yönelik saldırısına ilişkin haberler Türk basınında 11 Haziran'da verilmeye başlanmıştır.³¹ Söz konusu haberlerden gelişmele-

²⁷ Ayşe Küçük, "Non-State Actors in Turkish Foreign Policy Crises," *Analyzing Foreign Policy Crises in Turkey: Conceptual, Theoretical and Practical Discussions*, Eds. Fuat Aksu and Helin Sarı Ertem Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, (2017), 21.

²⁸ "Dışişleri: Irak'ta 80 Türk Rehin," *Hürriyet*, 11 Haziran 2014.

²⁹ Diplomatik temsilcilikler olarak konsolosluklara ilişkin düzenlemeler 24 Nisan 1963 tarihli Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi'nde karara bağlanmıştır. Konsolosluk binalarının dokunulmazlığı Sözleşme'nin 31. maddesinde düzenlenmektedir. Bu açıdan bakıldığında kabul eden devletin konsolosluk binalarının dokunulmazlığına ilişkin yükümlülüğü "...konsolosluk binalarının münhasıran konsolosluk işleri için kullanılan kısmına" dairedir. Benzer şekilde "...kabul eden Devlet'in, konsolosluk binalarına müsaadesiz girilmesine veya binaların tahrip edilmesine ve keza konsolosluğun huzurunun bozulmasına veya konsolosluğun onurunu kırılmasına engel olmak amacıyla gerekli her türlü tedbirleri almak gibi özel yükümlülüğü vardır." Ancak Irak devletini temsil eden birimlerin Musul'dan ayrıldığı ve etkin devlet kontrolünün kaybedildiği bir süreçte Irak devletinin söz konusu sözleşme yükümlülükleri çerçevesinde Türkiye'nin diplomatik misyonunun dokunulmazlığını ve korunmasını beklemek gerçekle bağdaşmamaktadır. O nedenle istikrarsız bir ortamda konsolosluklara yönelik bir fiili saldırı olasılığı her zaman söz konusudur. Devletler gerek gördüğünde yurtdışındaki konsolosluk ve benzeri temsilciliklerinin faaliyetlerini durdurabilir, hatta bunları kapatabilirler.

³⁰ Bu bağlamda Türkiye'nin IŞİD'in bölgedeki ilerleyişine rağmen Musul Başkonsoloslugu'nu boşaltmaması 8 Haziran'da MİT'in ulaştırdığı istihbarata rağmen Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun tercihi olduğu iddia edilmiştir. Murat Sabuncu, "Fidan: Konsoloslugu Boşaltmalıyız Davutoğlu: Hayır Doğru olmaz!," *TV 24*, <http://t24.com.tr/yazarlar/bilinmeyen/fidan-konsoloslugu-bosaltmalyiz-davutoglu-hayir-dogru-olmaz,9686>, 15.07.2015.

³¹ Bu haberlerden bazıları için bkz.; Mehmet Nayır, "Musul Düştü," *Takvim*, 11 Nisan 2014, <https://www.takvim.com.tr/guncel/2014/06/11/musul-dustu>, 11.06.2014. "IŞİD Musul'u Ele Geçirdi," *TV 24*, <http://t24.com.tr/haber/al-jazeera-isisid-musulu-ele-gecirdi,260756>, 10.06.2014. "Musul'dan Kaçış," *Türkiye*, 11 Haziran 2014, <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/dunya/162935.aspx>, 11.06.2014.

rin henüz Türkiye'ye yönelik bir tehdit olarak görülmediği anlaşılmaktadır. Bunda Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun 10 Haziran'da yapmış olduğu "Musul Başkonsolosluğumuzun güvenliği için gerekli bütün önlemler alındı³² şeklindeki açıklaması etkili olmuştur. Ancak beklenen aksine, IŞİD militanları 11 Haziran 2014 tarihinde Türkiye'nin Musul Başkonsolosluğu'nu işgal etmiş ve kırk dokuz kişiyi rehin almıştır. Türkiye'nin Musul Başkonsolosluğu'nun IŞİD tarafından işgal edildiğinin duyulmasının ardından basının ilgisi ve tepkisi yoğunlaşmıştır.³³

Musul Başkonsolosluğunun işgali *siyasi* nitelikte bir eylem olduğu kadar, konsolosluk çalışanları ve sivillerin yaşam haklarına yönelik saldırı olarak değerlendirildiğinden *insani* kriz özelliğine sahiptir. Ayrıca 2014 Musul Rehineler Krizi'ni özgün kılan nokta, Türkiye'nin bir başka devletin [hukuki-siyasi] egemenlik sınırları içinde şiddet kullanan/silahlı devlet dışı aktörlerden biriyle karşı karşıya³⁴ gelmesidir.³⁵ Musul Rehineler Krizi örneği, muhatabın "devlet niteliğinin bulunmaması" açısından da Türkiye'nin dış politika krizleri içerisinde özgündür.³⁶ Asala, PKK gibi terör örgütleriyle giriştiği mücadele bağlamında sayısız saldırının hedefi haline gelmiş olsa da bir dış misyonunun basılarak kırk dokuz kişinin rehin tutulması ve bu olayın Irak'ın etkin kontrolünü kaybettiği bir toprakta gerçekleşmesi olaya kriz niteliği kazandırmıştır.³⁷

³² Ahmet Davutoğlu, https://twitter.com/ahmet_davutoglu, 10.06.2014.

³³ Haber başlıklarından bazıları için bkz.; "IŞİD Baskını," *Milliyet*, 12 Haziran 2014. "Çapulcunun Yaptığına Bak! IŞİD Musul Konsolosluğumuzu Bastı," *Türkiye*, 12 Haziran 2014, <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/163123.aspx>, 12.06.2014. "Savaş İlanı Gibi," *Yenişafak*, 12 Haziran 2014. "Türkiye'ye Tuzak", *Sabah*, 12 Haziran 2014. "IŞİD Boyunu Aştı, Türk Diplomatları Kaçırıldı", *Akşam*, 12 Haziran 2014. "IŞİD Çıldırdı, Türkiye Alarmda", *Habertürk*, 12 Haziran 2014. "Konsolosluk Düştü", *Millî Gazete*, 12 Haziran 2014. "IŞİD Terörü Türkiye'ye Girdi," *Taraf*, 12 Haziran 2014.

³⁴ IŞİD, Türkiye'yi açık şekilde ilk kez 9 Ağustos 2014'te Rehine Krizi devam ederken tehdit etmiştir.

³⁵ "Türkiye'den IŞİD'in Tehdidine İlk Tepki," *Cumhuriyet*, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/104603/Turkiye_den_ISiD_in_tehdidine_ilk_tepki.html, [11.08.2014].

³⁶ Bkz., Aksu, *Türk Dış Politikasında Karar ...*, 60.

³⁷ Türkiye, diplomatik misyonlarına yönelik terörist saldırıları önemsemekle birlikte daha önce herhangi bir terör saldırısını kriz yönetimi sürecinde (en azından bu kadar uzun süre) yürütmemiştir. 13 Temmuz 1979'da Mısır'ın Ankara Büyükelçiliği'ni basan Filistinli gerillaların yirmi kişiyi rehin alması olayında Türkiye'de bir kriz yönetim sürecinin işletildiğinden söz edilse de bu olayın dış politika krizi boyutu

Bir terör örgütü olarak IŞİD, kriz yönetimi açısından *devlet* tipi aktörlerden belirgin biçimde ayrılmaktadır. Bir kurumsal yapıdan, gelenekten ve devlet kültüründen yoksundur.³⁸ IŞİD'in yönetim mekanizması, El-Bağdadi ve onun Irak ve Suriye özelindeki yardımcılarının kimlikleri dışında şeffaflıktan uzaktır. Yapılan analizler ise daha çok istihbarat kaynaklıdır.³⁹ Ayrıca, IŞİD toplumsal tabanı olan bir hareket olmaktan uzaktır. Bu nedenle yerelde desteği kısıtlı olan bir öncü bir grup olarak görülmektedir.⁴⁰ IŞİD kimileri için Irak ve Suriye'de ulus-devletlere meydan okuyan revizyonist bir hareket iken diğerleri için dini motivasyonlu *yeni terörist* hareketlerden biridir.⁴¹

Musul Rehinelere Krizi'nin yaşandığı dönemde hem basına yansıyanlar hem de Iraklı gazetecilerin anlattıkları, sürecin nasıl geliştiğine dair farklı senaryoların var olduğunu göstermektedir.⁴² Buna göre örgüt içerisinde farklı bir kanadın kendi inisiyatifiyle konsolosluk işgal edilmiştir.⁴³ Ortaya atılan iddialar, geleneksel terör örgütleri ile IŞİD gibi yeni terörist organi-

bulunmamaktadır. Diğer yandan PKK saldırıları bağlamında ele alındığında ise 1998 Suriye Krizi'nde hasım PKK değil doğrudan Suriye devletidir.

³⁸ Örgüt karar yapısı ise son derece merkezileşmiştir. IŞİD, Irak ve Suriye için birer yardımcının yanı sıra kabinede 8 kişiden oluşmaktadır. Bütün askeri konseyinin 13 kişiden oluştuğu iddia edilmektedir.

³⁹ Nick Thompson and Atika Shubert, "The Anatomy of ISIS: How the 'Islamic State' is Run, from Oil to Beheadings," *CNN*, 2014, <http://edition.cnn.com/2014/09/18/world/meast/isis-syria-iraq-hierarchy/>, 31.07.2016.

⁴⁰ Hassan Abu Haniyeh, "Daesh's Organisational Structure," *Aljazeera*, 2014, <http://studies.aljazeera.net/en/dossiers/decipheringdaeshoriginsimpactandfuture/2014/12/201412395930929444.html>, 10.08.2016.

⁴¹ S. Simon and D. Benjamin, "America and the New Terrorism," *Survival* Vol: 42, No: 1, (2000), 73. Devlet dışı aktörlerin eylemlerinde şiddete yer vermeleri terörizm olarak betimlenebilmektedir. Diğer bir ifadeyle terörizm, "şiddet tehdidi ve baskı ile kamuoyunun dikkatini çekmek ve ikna etmek için korkuyu kullanmaktır." Sloan, *Beating International Terrorism...*, 3. Yeni terörizm, daha çok küresel bir fenomendir. Bu açıdan bir değerlendirme için bkz., Faisal Devji, *Landscapes of the Jihad: Militancy, Morality, Modernity* (London: Hurst & Company, 2005), 251. Faisal Devji, "Politics after Al-Qaeda," 2011, <http://www.conflictsforum.org/wp-content/uploads/2011/07/PolicyPaper-PoliticsAfterAlQaeda1.pdf>, 2, 25.09.2017.

⁴² Bu senaryolardan biri IŞİD'in Türkiye Başkonsolosluğu'na saldırmayacağına yönelik bir garanti verdiği iddiasına dayanmaktadır. Bkz.; Alptekin Dursunoğlu, "Rehinelere Serbest; ama Dış Politika Hala Rehin," *Yakın Doğu Haber*, http://www.ydh.com.tr/YD428_rehinelere-serbest-ama-dis-politika-hala-rehin.html, 21.09.2014.

⁴³ Alptekin Dursunoğlu, *Yeni Osmanlı'nın Ortadoğu'su*, (İstanbul: Önsöz Yayıncılık, 2016), 251.

zasyonlar arasında örgütlenme biçimindeki farklılığı ortaya çıkartmak açısından önemlidir. Geleneksel organizasyonlardaki hiyerarşik örgütlenme sisteminin yerine yatay ağların birleşimi üzerinde hiyerarşik yapılanmanın olması, IŞİD'e bağlı ağların farklı tutumlar geliştirebileceğinin bir örneği olarak değerlendirilebilir. IŞİD gibi yeni terörist örgütler çoğu kez asker, polis ya da devlet görevlilerini kendilerine hedef almak yerine kitlesel zarar vermeyi amaçlarlar. Ayrıca kitle imha silahlarına ulaşabilme potansiyellerinin olduğu düşünülür.⁴⁴ Bu tür gruplar sıkı bir merkezi liderlikten ziyade, nispeten zayıf yerel bağlantıların üzerinde yükselmektedir.⁴⁵

IŞİD, yerelde otoritesini çoğunlukla güç kullanarak, rıza devşirerek, hizmet götürerek ya da patronaj ilişkileri kurarak elde etmektedir. Buna rağmen örgütün uluslararası meşruiyet oluşturma imkânı düşüktür. Bununla birlikte farklı örgütlerin IŞİD'e biat ettiği görülür. IŞİD; FKÖ, PKK, IRA gibi benzerlerinden farklı olarak *bir halkın temsilcisi olma* iddiasından uzak olduğu gibi, kabul görmek gibi bir talebe de sahip değildir. Uluslararası alanda kabul görmek yerine ayırım gözetmeksizin kendisine biat etmeyen herkesi ve bütün bir sistemi devirmeyi hedeflemiştir. Dolayısıyla kendisinden önceki terör örgütlerinden de ayrılmaktadır. IŞİD'in tahmin edilemez bir devlet dışı aktör olarak algılanması, Türkiye'nin yaşadığı krizi kurumlar arasında belirli normlar çevresinde gerçekleştirilen bir süreç yerine; konu ile ilgili özel, *ad hoc* birimlerle yürütmesini gerektirmiştir.

3.1. Silahlı Şiddet Kullanan Bir Devlet Dışı Aktör Karşısında Türkiye'nin Kriz Yönetimi

Musul Başkonsolosluğu'nun basılmasından önce bölgede Türk vatandaşlarına yönelik IŞİD saldırılarının olduğu görülmüştür. Ağustos 2012'de iki Türk vatandaşının Lübnan'da kaçırılıp kısa süre sonra serbest bırakılmasının ardından 9 Ağustos 2012 tarihinde iki THY pilotu Beyrut'ta kaçırılmıştır. Rehineleri elinde tutan grup serbest bırakılma koşulu olarak Suriye'de tutuklu bulunan Lübnanlı Şiiilerin serbest bırakılmasını ileri sürmüştür.

⁴⁴ Ersun N. Kurtuluş, "The "New Terrorism" and Its Critics," *Studies in Conflict and Terrorism*, Vol: 34, No: 6, (2011), 484-485.

⁴⁵ Paul Staniland, "Will ISIS Cohere or Collapse?," 2014, <https://politicalviolenceataglan.org/2014/06/24/will-isis-cohere-or-collapse/>, 11.08.2016.

Pilotlar 10 Ekim 2012 tarihinde Katar'ın yapmış olduğu arabuluculuk⁴⁶ sonucunda gerçekleşen takas ile serbest kalmıştır.⁴⁷

Kriz yönetimi açısından değerlendirildiğinde ve IŞİD'in Irak ve Suriye topraklarındaki faaliyetleri göz önünde tutulduğunda, rehine krizi tetiklenmeden çok önce risk analizlerinin yapılmış olması beklenir. Nitekim Başkonsolos Öztürk Yılmaz yaptığı açıklamalarda gelişmelerden Dışişleri Bakanlığı'nı haberdar ederek konsoloslüğün tahliye edilmesi için gerekli girişimlerin başlatılmasını talep ettiğini belirtmiştir.⁴⁸ Benzer uyarıların güvenlik ve istihbarat birimleri tarafından da dillendirildiği anlaşılmaktadır.⁴⁹ Henüz IŞİD'in Musul'daki baskısı bu ölçüde artmamışken konsoloslüğün tahliye edilmesi durumunda doğaldır ki böyle bir krizin ortaya çıkması da söz konusu olmayacaktır.

Krizin tetiklenmesinden sonra basındaki tartışmalarda konsoloslüğün zamanında tahliye edilmemesindeki tercihin siyasi bir karara mı dayandığı yoksa ihmal mi olduğu sorgulanmıştır. Krizlerin tetiklenmeden önlenmesi esas önceliktir. Alexander George'un ifadesiyle karar birimi olası risk, tehlike, tehdit ve saldırıları dikkate alarak kriz öncesi evrede krizin tetiklenmesinden kaçınmaya çalışır. Ancak bu aynı zamanda siyasi ikileme yol açar, çünkü karar birimi temel değer, öncelik, çıkar ve kapasitesinde herhangi bir kayba uğramak istemez.⁵⁰ Eğer krizi kontrol edebileceğini ve fırsata çevirebileceğini öngörüyorsa tırmandırmayı da düşünebilir. Rehine krizinde bu açıdan nasıl bir süreç yaşanmıştır? Eldeki verilere göre krizden önce gerekli önlemleri almada yeterince hızlı davranmayarak krizin tetiklenmesinden kaçınmamıştır. Krizin tetiklenmesinden sonrası krizden

⁴⁶ IŞİD'in kontrolündeki sahalarda gerçekleşen kaçırma ve alıkoyma olaylarının sayısındaki artışla beraber mağdurların aileleri veya doğrudan vatandaşı buldukları ülkelerin ilgili birimleri mağdurların kurtarılması için yoğun pazarlık içerisine girmiş, para veya takas karşılığında rehin tutulanlar kurtarılabilmiştir. Bu faaliyetlerin hepsinde başarı sağlanamamış bazı durumlarda rehin tutulanlar öldürülmüştür.

⁴⁷ Gökhan Artan ve Eray Erollu, "Pilotlarımız Türkiye'de!," *Habertürk*, <https://www.haberturk.com/gundem/haber/886685-pilotlarimiz-turkiyede>, 21.09.2014.

⁴⁸ "Musul'daki Başkonsolos Baskının Detaylarını İlk Defa Anlattı, AKP Yine Yalan Söylemiş," <https://www.abcgazetesi.com/arsiv/musuldaki-konsolos-baskinin-detaylarini-ilk-defa-anlattı-akp-yine-yalan-soylemis/haber-36787>, 12.12.2016.

⁴⁹ "CHP'den Erdoğan ve Davutoğlu Hakkında Musul Rehineleri Suç Duyurusu," <https://umutoran.com/2014/08/06/chpden-erdogan-ve-davutoglu-hakkinda-musul-rehineleri-suc-duyurusu/>, 06.08.2014.

⁵⁰ Alexander L. George, "A Provisional Theory of the Crisis Management," *Avoiding War: Problems of the Crisis Management*, Ed.Alexander George (USA: Westview Press, 1991), 23.

mümkün olabildiğince az zararla çıkmaya odaklanmıştır. Rehinelere can güvenliğinin sağlanması temel hedef olarak kabul edilmiştir.

Krizin fırsata çevrilmesi bağlamında Türkiye temkinli davranmış, maceracı bir siyasa izlemekten kaçınmıştır. Örneğin beklentilerin aksine Türkiye rehinelere kurtarmak veya doğrudan Irak ve Suriye'deki IŞİD hedeflerine yönelik topyekûn bir saldırıya girişmek için rehinelere krizini bir fırsat olarak kullanmamıştır. Krizin tetiklenmesine neden olan durumsal değişikliğin hangi aktör tarafından gerçekleştirilmiş olduğu taraf aktörlerin savunmacı veya saldırgan olup olmadıklarını da belirleyecektir. Buna göre krizi tetikleyen davranış IŞİD tarafından gerçekleştirildiği için bu krizde Türkiye savunmacı bir kriz yönetim stratejisi izlemiştir. Musul Rehine Krizi Türkiye için gelişen kriz niteliğindedir. Türkiye, riskleri dikkate almayarak/yeterince hızlı davranmayarak krizin tetiklenmesini kolaylaştırmış olsa da izlediği siyasa açısından savunmacı taraftır. IŞİD ise krizin tetiklenmesini gerçekleştirdiği için saldırgan taraftır. Konsoloslukta bulunanların güvenli bir şekilde Türkiye'ye ulaşmalarını kolaylaştırarak Türkiye'yle ilişkilerini dengede tutmayı tercih etmek yerine bu durumu bir pazarlık sürecine sokmuş, saldırgan anlamda şantaj stratejisi izlemiştir. Bu tercihin IŞİD'in karar yapısı bakımından nihai karar biriminin mi yereldeki militanların mı tercihi olduğu ise tartışmalıdır. Eğer baskını gerçekleştiren militanların anlık kararlarının sonucunda ortaya çıktığı kabul edilecekse George'un yaklaşımına göre bu durum bir kasıtsız/kaza krizi olarak tanımlanabilir. IŞİD açısından baskın ve rehin alma kararının anlık bir karar olarak ortaya çıkması ve ardından tepkilere göre şekillendiği dikkate alındığında IŞİD'in pragmatik davranarak bir tür sınama stratejisi izlediği görülmektedir. Dolayısıyla kriz süreci her iki aktör açısından da doğrudan/dolaylı iletişimin kesintisiz sürdüğü bir müzakere-pazarlıkla desteklenmiştir. Bu bakımdan her iki tarafın da kriz özelinde kuvvet kullanmaya dayalı askeri yöntemlerden kaçındıkları anlaşılmaktadır.

Krizin tetiklenmesiyle birlikte Türkiye'nin karşılaşmış olduğu durumsal değişikliğe ilişkin tepkisinin oluşturabilmesi için sürecin aşağıdaki gibi işletildiği söylenebilir:

- Durumsal değişikliği tanımlama
- Hasını tanımlama
- Seçenekleri değerlendirme

- İzlenecek siyasaı kararlaştırma
- Siyasaı uygulama

Durumsal değişikliği tanımlama: Türkiye, rehin alma olayına sözlü tepki verdikten sonra örgütün tehdidini sınırlamaya yönelmiştir. Bu süreçte Türk karar birimleri konsolosluk çalışanlarıyla iletişimlerinin devam ettiğini kamuoyuna ilan ederken diğer taraftan rehinelere tehlikeye atacak, dikkati onlara yöneltecek ifadelerden kaçınmışlardır. Bu durum kriz yönetim sürecinde karar alıcının söylem ve sembollerine de yansımıştır. Bu nedenle kaçırılan konsolosluk çalışanları ve aileleri için *rehine* yerine *misafir* sözcüğünü kullanmayı tercih etmişlerdir.⁵¹ Dolayısıyla teknik açıdan Musul Başkonsolosluğu'nun basılarak kırk dokuz kişinin rehin tutulması, tanımı gereği *kriz* olarak kabul edilmesi gerekirken siyasi karar yapısı içerisinde yer alan aktörler kamuoyu önünde durumu *kriz* olarak gördüklerine dair söylemler dillendirmekten özenle kaçınmışlardır.

Hasmı tanımlama: Krizin tetiklenmesinden sonra Türkiye'nin daha önceki dış politika krizlerinde izlemiş olduğu strateji ve taktiksel davranışlardan görece farklı bir yol izlediği görölmektedir. Rehine krizinde Türkiye'nin hasmının şiddet kullanan/silahlı devlet dışı bir aktör olması, Türkiye'nin öncelikle bir terör örgütü olarak IşİD'i resmi anlamda tanınmasına yol açmayacak bir strateji izlemesini gerektirmiştir. IşİD ile Türkiye arasında olağan/resmi iletişim kanallarının bulunmaması, IşİD'in devlet kültüründen uzak özgün yapısı, iletişim kurma güçlüğü kriz yönetimini güçleştirmiştir. Zira devletlerin bir başka devletin egemenlik alanında faaliyet gösteren devlet dışı bir aktörle iletişim kurmaları dolaylı olarak o aktörün tanınması biçiminde algılanabilir. Bu da egemen devletler arasında yeni bir uyumsuzluğın doğma tehlikesini içerir. Dolayısıyla Türkiye'nin IşİD'le olağan/resmi kanallardan görüşmesinin Irak'ın toprak bütünlüğüne karşı bir müdahale olarak algılanması mümkündür. Bu durum kriz süresince Türkiye'nin dikkatli hareket etmesini gerektirmiştir.⁵²

⁵¹ “Koru: 49 İnsanın Rehin Alındığını Düşünmüyoruz,” *Hürriyet*, 15 Haziran 2014.

⁵² Bu örnekte Türkiye'nin IşİD'in varlığını ve elinde tuttuğu topraklardaki egemenliğini tanıması doğrudan Irak'ın ve Suriye'nin egemenliğini tanımadığı anlamına geleceği için Türkiye'nin öncelikleri açısından pek çok sorun yaratabilecek niteliktedir. Üstelik bölge gerçekleri düşünöldüğünde aynı tehlike pek çok örgüt ve ülke için söz konusudur.

Seçenekleri değerlendirme: Rehine krizlerine ilişkin hâkim literatür, çoğunlukla devletlerin kendi otoriteleri/kontrolleri altındaki alanlarda meydana gelen rehine kurtarma operasyonlarını içermektedir. Musul Rehineler Krizi bu tür krizlerden farklıdır; 1972 Münih Olimpiyatları'nda İsraili sporcuların rehin alınması, 2004 yılındaki Baslan Katliamı gibi örneklerle benzerlik gösterir. Bu tür krizler, devletlerin kendi egemenlik alanlarında değil bir başka devletin hâkim olduğu coğrafyalarda yaşanmıştır. Musul Rehineler Krizi ise bu örneklerden öncelikle coğrafya, hâkimiyet ve mesafe açısından ayrışır. Musul Rehineler Krizi, Irak açısından girilmez/gidilmez bölge⁵³ biçiminde adlandırılabilir bir coğrafi alanda yaşanmıştır. Bu alan, Türkiye coğrafyasının dışında olmakla birlikte krizin tetiklendiği anda Irak'ın fiili hâkimiyetinde de değildir.

Dünya tarihinde Musul Rehine Krizi'ne kısmen benzeyen bir örnek 4 Kasım 1979'da ABD'nin Tahran Büyükelçiliği'nin basılmasının ardından yaşanmıştır. Büyükelçiliği basanlar 62 büyükelçilik çalışanını ve deniz piyadesini rehin almıştır. Eylemi gerçekleştirenlerin talebi, ameliyat olmak üzere ABD'de bulunan Şah Rıza Pehlevi'nin yargılanmak üzere İran'a iade edilmesidir. Carter yönetimi bu teklifi reddetmiş ve 24 Nisan 1980'de rehineleri kurtarmak üzere askeri operasyon düzenlenmesine karar vermiştir. 25 Nisan'da ABD'nin kurtarma ekibinin çöle düşmesiyle kurtarma misyonu başarısızlığa uğramıştır. 27 Temmuz 1980'de Şah'ın ölümünün ardından rehineler serbest bırakılarak ABD'ye gönderilmiştir.⁵⁴ İran Rehine Krizi'nde ABD'nin kriz yönetim süreci ve izlediği strateji göz önünde bulundurulduğunda Türkiye'nin daha başarılı bir kriz yönetim stratejisi izlediği söylenebilir.⁵⁵

⁵³ Denizcilik literatüründe tehlikeli alan anlamına gelen *no-go zone* terimi girilmez/gidilmez bölge olarak çevrilmiştir. Bu metinde terim, paramiliter bir örgüt tarafından kontrol edilen coğrafi alan anlamında kullanılmıştır.

⁵⁴ Tod Olson, "America Held Hostage: the Iranian Hostage Crisis Would Torment America and Topple a President," *Scholastic Update*, Vol. 130, Issue 14, (1998), 20-22.

⁵⁵ Tahran'daki Amerikan Büyükelçiliği'ndeki personelin rehin alınması ile tetiklenen kriz sonrasında ABD'nin rehineleri kurtarmak için izlemiş olduğu yöntemler ve başvurduğu askeri operasyon seçeneği ABD açısından büyük bir başarısızlık ve skandala dönüşmüştür. Süreç hakkında ABD kaynaklı bilgi ve belgeler için bkz., "444 Days: Selected Records Concerning the Iran Hostage Crisis 1979-1981," *Foreign Policy*, <https://www.archives.gov/research/foreign-policy/iran-hostage-crisis>

Devletlerin ülkesel sınırları içindeki rehine kurtarma operasyonlarının görece daha kolay yürütüleceği düşünülebilir. Böyle durumlarda kriz pazarlıkları rehine alan ile ilgili devlet görevlileri, güvenlik güçleri arasında gerçekleştirilir.⁵⁶ Devletten devlete ilişki geliştirmenin mümkün olmadığı alanlarda rehinelere kurtarmanın öncelikli yoluysa güvenlik-istihbarat birimlerini harekete geçirmektir. Krizin her iki tarafını da temsil etmeyen kolaylaştırıcıları kullanmaksa devletlerin hâkim olduğu alanlardaki rehine krizlerinin bir parçasıdır. Irak hükümetinin bölgede kontrolü sağlayamaması,⁵⁷ coğrafyanın IŞİD militanları tarafından kontrol edilmesi⁵⁸ rehinelere krizde diğerlerinden farklı bir kriz yönetim sürecinin işletilmesine neden olmuştur. Resmi düzlemde Türkiye'nin muhatabı Irak devletidir. Ancak Irak'ın kriz anında Musul dahil pek çok bölgesinde kamu otoritesini, egemenliğini icra edebilme yeteneği ortadan kalkmış durumdadır. 1963 tarihli Konsolosluk İlişkileri Hakkında Viyana Sözleşmesi'nin yükümlülüklerini yerine getirmesi fiili olarak mümkün değildir. Bu durum Türkiye'nin seçeneklerini kısıtlamıştır. Mevcut koşullarda Türkiye rehinelere can güvenliğini tehlikeye sokabilecek girişimleri tercih etmemiştir. Diplomasi-müzakere-pazarlık

⁵⁶ Michael J. McMains and Wayman c. “Mullins, Crisis Negotiations: Managing Critical Incidents and Hostage Situations” in *Law Enforcement and Corrections*, Fourth Edition (New Providence: Anderson Publishing, 2010), 2-46.

⁵⁷ Türkiye Cumhuriyeti Başkonsolosluk çalışanlarının rehine alınmasına ilişkin olarak Irak hükümeti nezdinde de girişimde bulunulmuştur. Dışişlerinden yapılan açıklamada “Başkonsolosluğumuzun emniyet ve güvenliğinin sağlanmasından sorumlu oldukları [Irak Hükümeti'ne] hatırlatılmıştır” denilmiştir. “No: 196, 11 Haziran 2014, Musul'daki Başkonsoloslüğümüz Yerleşkesine Gerçekleştirilen Baskın Hk.,” http://www.mfa.gov.tr/no_-196_-11-haziran-2014_-musul_daki-baskonsoloslugumuz-yerleskesine-gerceklestirilen-baskin-hk_.tr.mfa 27.03.2015.

⁵⁸ Aaron Y. Zelin'in belirttiği üzere IŞİD'in teritoryal kontrolü iki ana aşamadan oluşmaktadır. Bunlar bölgenin işgal edilmesinden önceki ve sonraki aşamalardır ve örgütün bu aşamalarda izlediği stratejiler birbirine benzerlik göstermektedir. Bu aşamalar istihbarat, askeri aşama, tebliğ aşaması(*dawah*), tasdik(*hisbah*) ve yönetim aşamalarıdır. Ayrıntılar için bkz. Aaron Y. Zelin, “The Islamic State's Territorial Methodology,” *Research Notes, The Washington Institute for Near East Policy*, no: 29, 2016, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-islamic-states-territorial-methodology>, 04.05.2018. IŞİD, ele geçirdiği topraklarda bir yandan istihbarat ve uyuyan hücreler oluştururken bölgesel pratikte halkla ilişkilerini güçlendirerek ve yumuşak kontrolünü sağlayarak yönetimin kurallarını oluşturmaktadır. *Hisbah* olarak isimlendirilen bu aşamada otoritesi altında bulunan bölgelerde bir çeşit rızanın devşirilmesi amaçlanır H. Akın Ünver, “Contested Geographies: How ISIS and YPG Rule “No-Go” Areas in Northern Syria,” *Violent Non-State Actors and Syrian Civil War: The ISIS and YPG Cases*, Eds. Özden Zeynep Oktav, Emel Parlar Dal and Ali Murat Kurşun (Cham: Springer, 2018), 42.

seçeneklerini tercih ederek kriz yönetimini zaman yaymaya çalışmıştır. Bu bağlamda krizin tetiklenmesinin ardından Türk Dışişleri Bakanlığı'nın açıklamasında "...personelimizin emniyet içerisinde ülkemize dönmeleri için tüm imkânlar seferber edildiği..., Birleşmiş Milletler ve NATO olmak üzere, uluslararası kuruluşlarda ... gerekli girişimler[in] yapıldığı"⁵⁹ bilgisine yer verilmiştir. Ayrıca 11 Haziran 2014'te Dışişleri Bakanlığı'nda kriz merkezi oluşturulmuş, bilgilendirilmek üzere 11 Haziran akşamı NATO olağanüstü gündemle toplantıya çağırılmıştır. NATO, görüşmenin ittifak üyelerinden birinin güvenliğinin tehlikeye düştüğü durumlarda *danışma amacıyla* üye ülkelerin toplantıya çağırıldığı 4. madde kapsamında gerçekleştirildiğini açıklamıştır.⁶⁰ Diğer yandan, Musul Başkonsolosluğu'nun işgali üzerine TBMM'de özel bir oturum yapılması kararı alınmış ancak bu oturum *durumun hassasiyeti* gerekçe gösterilerek iptal edilmiştir.⁶¹

İzlenecek siyaseti kararlaştırma: Musul Rehineler Krizi'nde Türkiye'nin kriz yönetim stratejisinin temel önceliği rehin alınan *Musul Başkonsolosluğu personelini kurtarmak* olarak belirlenmiştir. Başbakan Erdoğan 16 Haziran 2014'te "...burada öncelikle birincil adımımız oradaki vatandaşlarımızı, kardeşlerimizi salimen ülkemize getirebilmektir. Bunun için her türlü görüşmeler sürdürülüyor"⁶² demiştir. Türkiye'nin Irak'taki aşiretleri devreye sokarak IŞİD'le iletişime geçtiği, rehinelere serbest bırakılması için görüştüğü haberlere yansımıştır.⁶³ Haberlere göre Türkiye, kriz yönetim sürecinde 14 Haziran 2014'ten itibaren öncelikle Kerkük'teki ileri gelen aşiret liderlerini⁶⁴ devreye sokmuştur.

Bu süreçte gelişmeleri değerlendiren karar birimleri müzakere ve pazarlıkla sınırlı askeri operasyon seçenekleri arasında tercih yapmak zorunda kalmıştır. Bu bağlamda Türkiye'nin sınırları ötesinde girişeceği askeri operasyonun uluslararası hukuk açısından güçlü dayanaklarının bulun-

⁵⁹ "11 Haziran 2014, Musul'daki Başkonsolosluğumuz Yerleşkesine Gerçekleştirilen Baskın Hk." http://www.mfa.gov.tr/no_-196_-11-haziran-2014_-musul_daki-baskon-soloslugumuz-yerleskesine-gerceklestirilen-baskin-hk_.tr.mfa

⁶⁰ Ergun Uğur, "NATO'da 'Musul' Toplantısı," *Hürriyet*, 12 Haziran 2014.

⁶¹ "TBMM Oturumu İptal!," *Millî Gazete*, 12 Haziran 2014.

⁶² Ümit Çetin, "Durum IŞİD Ötesi," *Hürriyet*, 16 Haziran 2014.

⁶³ Ramazan Yavuz ve Felat Bozarslan, "Türk Rehineler için Erbil'den Zırhlı Araçlar Gönderildi," *Hürriyet*, 14 Haziran 2014.

⁶⁴ "IŞİD'in Rehineleri Bırakması İçin Aşiretler Devrede," *Akşam*, 13 Haziran 2014.

duğu söylenebilir. IŞİD kuvvetlerine yönelik askeri operasyon sırasında Türkiye meşru müdafaa hakkından yararlanabilecek durumdadır. Bu açıdan egemenliği tanınan Irak devletinden gerekli tepkiyi göstermesini talep edebileceği gibi yine bu devleti haberdar ederek ortaklaşa ve/ya tek başına operasyon yapma hakkına sahiptir. Eğer Irak'ın bu bölgede otoritesini yitirmiş olduğu kabul edilecekse Türkiye'nin güvenliğine, toprak bütünlüğüne, vatandaşlarının can güvenliğine doğrudan tehdit ve saldırı olarak gördüğü bu duruma meşru müdafaa hakkı çerçevesinde tepki göstermesi mümkündür.⁶⁵

Ancak rehineleri elinde tutan IŞİD kuvvetlerine yönelik bir askeri operasyon pek çok açıdan yüksek risk içermiştir. Rehinelere can güvenliklerinin zarara uğrama riski yüksektir. Diğer yandan Türkiye'nin sınırları ötesinde rehine kurtarma operasyonunda uğrayacağı hezimetin içeride siyasal iktidara yönelik eleştirileri arttırması olasılığı da bulunmaktadır. Yaklaşan seçim süreci hükümeti bu açıdan da dikkatli davranmaya yöneltmiştir. Bu süreçte Erdoğan, “konu ile ilgili olarak yazılıp çizilmesinin hassas olan sürece zarar verdiğini” ileri sürerek konunun basın önünde tartışılmasının sakıncalarına işaret etmiştir. İlerleyen süreçteyse Ankara 9. Ağır Ceza Mahkemesi'nin kararıyla 17 Haziran 2014 itibarıyla “Türkiye'nin Musul Başkonsolosluğu'nda bulunan ve IŞİD terör örgütü tarafından bilinmeyen bir yerde tutulan Türk vatandaşlarının güvenliklerinin sağlanması için soruşturma tamamlanmaya kadar rehine krizine ilişkin basın-yayın yasağı”⁶⁶ getirilmiştir.

Bu süreçte sıklıkla güvenlik toplantıları gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, krizi yönetmek üzere MİT (Millî İstihbarat Teşkilâtı) tarafından *ad hoc* bir kriz yönetim birimi oluşturulmuştur. *Ad hoc* örgütlenmeler, arızı veya karmaşık

⁶⁵ Fatma Taşdemir, “Kuvvet Kullanma Hukuku (Jus Ad Bellum) Açısından IŞİD ile Mücadele,” *Suriye, Çatışma ve Uluslararası Hukuk*, Ed. Fatma Taşdemir, İstanbul: Nobel Yayıncılık, (2016), 63-96.

⁶⁶ Kararda “... mağdur edilen başkonsolos ve görevlilerin yaşamsal güvenliklerinin sağlanması ve bu konuda gereksiz gerçeğe aykırı ve devletin zafiyetini ortaya koyacak şekilde yayınlar yapılması nedeniyle yürütülen 2014/84425 soruşturmasına ilişkin olarak itiraz talep yazısı, ekli hazırlık dosyası kapsamına göre yapılan soruşturma konusunun gerçek bir olaya dayandığı anlaşılacakla kamu düzeni, kamu güvenliği ve toprak bütünlüğünün korunması, milli güvenlik hususları nazara alındığında itirazın kabulüne karar verilmiştir” denilmiştir. “T.C. Ankara 9. Ağır Ceza Mahkemesi Yayın Yasağı Kararı,” <https://www.rtuk.gov.tr/assets/Icerik/Download/YayinYasaklari/17.06.2014>.

görevlerin gerçekleştirilmesi açısından oldukça etkili olabilmektedir. Bu birimlerin oluşturulmaları olağandışı operasyonların gerçekleştirilmesini kolaylaştırırken misyonları krizin bitmesiyle birlikte sona ermektedir.⁶⁷

Siyasayı uygulama: Krizin özgün muhatabı ve devlet kanallarının bu olaya müdahale etmesindeki güçlükler, kriz yönetim sürecinde etkin olan dışişleri bakanı, başbakan ya da cumhurbaşkanı gibi karar birimlerinin yerine MİT tarafından oluşturulan *ad hoc* bir yapının öne çıkmasını sağlamıştır. Ancak bu, kriz yönetim sürecini tamamen MİT'in oluşturduğu, *ad-hoc* yapının krize ilişkin bütün kararları tek başına oluşturduğu anlamına gelmemektedir. *Ad hoc* birimin bu süreçteki görevi *kolaylaştırıcı* rolü üstlenmektir. Kamuoyunda geniş tartışmalara neden olan takas iddialarının hukuki zeminiyse 17.04.2014'te kabul edilen 6532 sayılı MİT yasasına dayandırılmıştır. Yapılan değişiklikte kanunun 3a maddesinde MİT'in "yerli ve yabancı her türlü kurum ve kuruluş, tüm örgüt veya oluşumlar ve kişilerle doğrudan ilişki kurabilir, uygun koordinasyon yöntemlerini uygulayabi[leceği]" hükmüne yer verilirken 3j maddesinde ise "MİT mensupları görevlerini yerine getirirken ceza ve infaz kurumlarındaki tutuklu ve hükümlülerle önceden bilgi vermek suretiyle görüşebilir, görüşmeler yaptırabilir, görevinin gereği terör örgütleri dâhil olmak üzere millî güvenliği tehdit eden bütün yapılarla irtibat kurabilir"⁶⁸ denilmektedir.

Bu bağlamda kanunun 6. maddesinde "Türk vatandaşları hariç olmak üzere, tutuklu veya hükümlü bulunanlar, millî güvenliğin veya ülke menfaatlerinin gerektirdiği hâllerde Dışişleri Bakanının talebi üzerine, Adalet Bakanının teklifi ve Başbakanın onayı ile başka bir ülkeye iade edilebilir veya başka bir ülkede tutuklu ve hükümlü bulunanlar ile takas edilebilir."⁶⁹ hük-

⁶⁷ Uriel Rosenthal and Alexander Kouzmin, "Crises and Crisis Management: Toward Comprehensive Decision Making," *Journal of Public Administration Research and Theory*, (Vol:7, No:2, 1997), 292.

⁶⁸ "Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilâtı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun," <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/04/20140426-1.htm>, 26.04.2014.

⁶⁹ "6532 Sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilâtı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun," *Resmî Gazete*, 26 Nisan 2014, Sayı: 28963, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/04/20140426-1.htm>, 25.05.2018. 1 Ocak 2016'da Anayasa Mahkemesi "Türk vatandaşları hariç olmak üzere, tutuklu veya hükümlü bulunanlar, millî güvenliğin veya ülke menfaatlerinin gerektirdiği hallerde Dışişleri Bakanı'nın talebi üzerine, Adalet Bakanı'nın teklifi ve Başbakanın onayı ile

mü getirilerek MİT'e takas yetkisi kazandırılmıştır.⁷⁰ Bu durum Musul Rehinelere Krizi sırasında MİT'in bu yetkiye dayanarak rehinelere karşılığında tutuklu IŞİD mensuplarının takasını pazarlık ettiği yorumlarına neden olmuştur. Birgün gazetesinde Zeynep Yüncüer'in IŞİD militanı El Muhammed El Kurdi ile gerçekleştirdiği röportajda Türkiye ile IŞİD arasında esir takaslarının sıklıkla gerçekleştirilen bir uygulama olduğu belirtilmiştir.⁷¹

Bütün rehine krizlerinde *zaman kazanma* stratejisine sıkça başvurulmaktadır. Bu stratejinin tercih edilmesinin amacı süreç içerisinde basit ihtiyaçların doğmasını beklemek, pazarlık zemini oluşturabilmek için bilgi toplamak ya da rehin alanların yaptıkları eylemdeki beklentilerinin geriletilmesidir. Bu tür krizlerde *teröristlerle pazarlık yapılmaz* şeklindeki yaklaşım rehinelere can güvenliklerini ortadan kaldıracaktır. Karşı tarafın algısını, düşüncesini ve davranışını değiştirmek amacıyla yapılan görüşme ve pazarlık bir gerekliliktir. Ancak görüşme/pazarlık sürecinde karar alıcıların pazarlığın merkezinde olmamasına dikkat edilmelidir. Bu nedenle rehine krizlerinde görüşme ya da pazarlık süreçleri *kolaylaştırıcı* kişiler tarafından yürütülür. Teröristlerin pazarlık güçlerini arttıracığı için dikkati asla rehinelere çekmemek gerekir.⁷² Bu bakımdan Türkiye, IŞİD karşısında kriz yönetiminde *zaman kazanma* stratejisini uygulamayı seçmiştir.

Zaman kazanma stratejisi, hasmın statükoyu tek yanlı bir eylemle değiştirmek için başlattığı meydan okuma durumunda, savunmacı tarafın hasmın davranışına tepkisini oluşturuncaya değin uyguladığı ve kabul edilebilir bir anlaşma olasılığını da içinde barındıran bir stratejidir.⁷³ Dolayısıyla savunmacı taraf, saldırgan tarafın fiili durum yaratma stratejini dikkate

başka bir ülkeye iade edilebilir veya başka bir ülkede tutuklu ve hükümlü bulunanlar ile takas edilebilir" şeklindeki düzenlemeyi iptal etmiştir. "MİT Yasası'na Kısmi İptal", *Yenişafak*, 1 Ocak 2016. Fakat Milli İstihbarat Teşkilatı'nı Cumhurbaşkanına bağlayan 693 ve 694 sayılı KHK'lar ile takas yeniden yasal nitelik kazanmıştır. Bkz. "Millî İstihbarat Teşkilatı Cumhurbaşkanına Bağlandı," *Star*, 25 Ağustos 2017.

⁷⁰ Işıl Öz, "MİT Yasası Anayasa'ya ve Devletler Hukuku Prensiplerine Aykırı," *T24*, <http://t24.com.tr/haber/mit-yasasi-anayasaya-ve-devletler-hukuku-prensiplerine-aykiri,274931>, 24.11. 2014.

⁷¹ Haber için bkz., Zeynep Yüncüer, "Yapılan Takaslar Saklanıyor," *Birgün*, 26 Eylül 2016. Takas iddiaları Türk karar birimleri tarafından açıkça yalanlanmamıştır. Bununla birlikte Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın yaptığı açıklamada pazarlık yapıldığında ilişkin ifadeleri zimni bir kabul olarak değerlendirilebilir.

⁷² McMains and Mullins, *Crisis Negotiations...*, 37.

⁷³ Savunmacı ve saldırgan kriz yönetim stratejileri hakkında bkz., Alexander L. George, "Strategies for Crisis Management," in *Avoiding War: Problems of the Crisis Management*, Ed. Alexander George, (USA: Westview Press, 1991), 390-391.

olarak tırmandırmanın olası zararlı etkisini gidermeyi amaçlar. Böylece savunmacı taraf müzakere-pazarlık sürecini açık tutarak hasmının tehdidini dengeleyebilecek yeni olasılıklar, seçenekler oluşturur. Bu süreçte taraflar çoğu kez gerilimi tırmandıracak eylemlerden kaçınmayı tercih ederek daha fazla kayba uğramamaya çalışırlar.

Basındaki haberlere göre olayın gerçekleştiği tarihten sonra 13 Temmuz'da MİT mensupları 5 kez IŞİD ile temas kurmuş, rehinelere bırakılması için olumlu yanıt almışlardır.⁷⁴ *Islamic State Media* isimli IŞİD bağlantılı bir Twitter hesabında ise "Türkler kaçırılmadı. Sadece soruşturma prosedürleri tamamlanana kadar güvenli bir yere götürüldüler"⁷⁵ ifadesine yer verilmiştir. IŞİD militanlarının elindeki personelin akıbeti sürekli takibe alınmış; personelin telefonlarının GPS takibi yapılmıştır. Ayrıca zaman zaman Başkonsolos Öztürk Yılmaz ile telefonda görüşüldüğü ifade edilmiştir. Takip sürecinde insan istihbaratından da yararlanılmıştır. Rehinelere bulunduğu yerler istihbarat elemanlarıncı sürekli gözlenmiştir. Bu takip rehinelere yerleri sürekli değiştirilmesine rağmen (8 kez) sürdürülmüştür. Belirtilen pazarlık-teslimat sürecinde 8 Eylül'de otobüslerle silahlı IŞİD militanlarının eşliğinde yola çıkmış, 3 yerel personel Musul'da bırakılmış Türkiye sınırında rehinelere teslimi için uygun düzenlemeler yapılmıştır.⁷⁶ IŞİD'e yakın haberler yapan Takva Haber sitesinde "İslam Devleti medya kaynakları, kesinlikle hiçbir fidyenin alınmadığını ve 'iki devletin karşılıklı masaya oturması sonucu' mutabakata varıldığı" nı belirtmiştir. Habere göre görüşmeler MİT Dış Operasyonlar Daire Başkanlığı ile "İslam Devleti Dışişleri Bakanlığı" arasında gerçekleştirilmiştir.⁷⁷ Taraflar arasında yürütülen müzakere-pazarlıklar sonucunda rehinelere, MİT elemanları tarafından Akçakale sınırındaki Telabyat sınır kapısında IŞİD'den teslim alınmıştır. Böylece IŞİD'in rehin tuttuğu Musul Başkonsolosu ile beraberindekiler 20 Eylül 2014'te Türkiye'ye getirilmiş ve kriz 101 gün sonra sonlanmıştır.

Bu durum Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından da kabul edilmiştir. Düzenlediği basın toplantısında "Türk rehinelere kurtarılması için takas yapıldı

⁷⁴ Deniz Zeyrek, "Dakika Dakika Uydudan İzledi," *Hürriyet*, 21 Eylül 2014.

⁷⁵ ISIS Kidnaps 48 From Turkish Consulate in Mosul," <http://www.anadoluturkhaber.com/TR/Detail/ISIS-Kidnaps-48-From-Turkish-Consulate-In-Mosul/3550>, 11.04.2014.

⁷⁶ Zeyrek, "Dakika Dakika Uydudan İzledi."

⁷⁷ "Türk Rehinelere Nasıl Serbest Bırakıldı?," *Takva Haber*, <http://www.takvahaber.net/guncel/turk-rehinelere-nasil-serbest-birakildi-h9846.html>, 29.03.2015.

mı?” sorusunu, “Velev ki olsa dahi böyle bir takas olmuş olsa bile ben şuna bakarım: Benim 49 vatandaşımızın karşılığı hiçbir şeyle değişmez, hamdolsun ailelerine kavuştu diye düşünürüm” diye yanıtlamış, IŞİD’le herhangi bir pazarlığın yapılıp yapılmadığına ilişkin olarak da “...burada eğer maddi bir pazarlıktan bahsediyorlarsa böyle bir şey katiyen söz konusu değil. Ama siyasi noktada diplomatik bir pazarlıktan bahsediyorlarsa tabi ki siyasi, diplomatik bir pazarlık kesinlikle söz konusu. Zaten bir diplomasi zaferidir bu. Bu siyasi bir pazarlığın neticesidir”⁷⁸ demiştir.

3.2. Musul Rehineler Krizi’nde İç Faktörler/Müdahil Değişkenler

Neoklasik Realizm’in belirttiği gibi müdahil/ara değişkenleri olarak siyasi liderin sahip olduğu kısıtlamalardan birincisi bilişsel faktörler (liderin dünya görüşü ve algılamaları) iken; ikincisi iç kısıtlar (ulusal yapı ve gündem, materyal güç kapasitesi)dir.⁷⁹ Neoklasik realist bir analiz perspektifinden yaklaşıldığında bu dönem, ülke içi politik mücadelelerin yoğunluğunun arttığı, iktidar ve muhalefet partileri arasındaki tansiyonun yükseldiği, yaklaşan seçim nedeniyle tarafların birbirleriyle çok daha sert mücadelede bulunduğu ve siyasi kutuplaşmanın üst düzeyde artış gösterdiği bir zaman dilimidir. Türkiye’nin Musul Başkonsolosu Öztürk Yılmaz ve beraberindeki kırk sekiz kişinin IŞİD militanları tarafından böyle bir dönemde rehin alınması “iktidarın yanlış politikaları”, “zayıflığı”, “ihmalı”⁸⁰ iddialarına yol açmıştır.⁸¹ Diğer temsilcilikler bölgeden uzaklaşırken neden Türkiye Başkonsolosluğu’nun boşaltılmadığı sorusu kamuoyunu meşgul etmiştir.⁸² Ayrıca bu dönem, kendi içerisinde pek çok tartışmayı barındırmıştır.⁸³

⁷⁸ “Erdoğan Takas Sorusuna Cevap Verdi: Velev ki Takas Oldu, Ben Şuna Bakarım, 49 Vatandaşımız Hiçbir Şeyle Değişilmez,” *Hürriyet*, 22 Eylül 2014.

⁷⁹ Balkan Devlen and Özgür Özdamar, “Neoclassical Realism and the Foreign Policy Crises,” in *Realism Today: A Paradigmatic Inventory*, Eds. Annette Freyberg, Evan Harrison and Patrick James (Baltimore: John Hopkins University Press, 2009), 140.

⁸⁰ Neval Kavcar, “ABD IŞİD’i Neden Tokatlıyor?,” *Ortadoğu*, 10 Eylül 2014.

⁸¹ “MHP’li Oğan: Diplomatlarımız IŞİD’e Emanet,” <https://www.haberler.com/mhp-li-og-an-diplomatlarimiz-isis-d-e-emanet-6142804-haberi/>, 11.06.2014 ve Aykut Yılmaz, “Tahliye Konusunda Nihai Kararı Kim Verir?,” *Habertürk*, 13 Haziran 2014.

⁸² TBMM Genel Kurul Tutanağı 24. Dönem, 5. Yasama Yılı, 62. Birleşim, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem24/yil5/ham/b06201h.htm>, 23.02.2015.

⁸³ Örneğin kriz öncesi dönemde 2014 yılının mayıs ayı itibarıyla, Türkiye halk tarafından seçilen ilk cumhurbaşkanının kim olacağına odaklanmıştır.

IŞİD tarafından Türkiye’de gerçekleştirilen iki eyleme rağmen, hükümet ülke içerisinde ve dışarısında 911 km’lik Suriye sınırından cihatçıların/IŞİD militanlarının geçişine izin vermek ve hatta cihatçı gruplara silah yardımında bulunmakla suçlanmıştır.⁸⁴ Aslında bunun temel nedeni, 2011’de Suriye’ye sıçrayan Arap Baharı sonrasında Türkiye-Suriye ilişkilerinde yaşanan dış politika krizidir. Suriye’de yaşanan olayların ardından Suriye Ulusal Konseyi’nin İstanbul’da kurulmuş olması ve Esad yönetimine karşı muhalefetin Türkiye tarafından desteklenmesi iki ülkeyi karşı karşıya getirmiştir. Türkiye, olayların yaşandığı dönemde öncelikle Esad’a reform çağrısında bulunmuş ancak anayasa ve seçim yasasının değiştirilmesini beklemeden sürece müdahil olmuştur.⁸⁵ Suriye muhalefetinin beklenen başarıya ulaşamaması, BM Güvenlik Konseyi’ne getirilen müdahale kararlarının Rusya’nın vetosu sonucunda çıkmaması gibi gelişmeler krizin derinleşmesine, yatay-dikey tırmanmasına yol açmıştır. Uzayan süreç, iki ülke arasındaki ilişkilerde birinin diğerinin iktidarını değiştirmeye yönelik politika izlediği algısını yaratmıştır. Suriyeli muhaliflere sağlanan yardımların süreç içerisinde cihatçı grupların eline geçmesi ile birlikte yönetime karşı cihatçı gruplara destek verildiği iddiaları gündeme gelmiştir. Bir yanda Türkiye-Suriye ilişkilerinde büyük bir kriz yaşanırken, diğer taraftan “Türkiye üzerinden yüzbinlerce cihatçının Esad iktidarını devirmek üzere Suriye topraklarına geçtiği”⁸⁶ konusunda yurtiçinden ve yurtdışından eleştiriler dillendirilmiştir. Buna ek olarak, IŞİD’in kontrol ettiği bölgelerden Türkiye’ye kaçak petrol satışları⁸⁷ olduğu basına yansımıştır. Türkiye’nin Suriye yönetimi ile ilişkilerini kestiğini ilan etmesine rağmen CHP, 2013 yılının mart ayında Suriye’ye bir heyet göndermiştir.⁸⁸ Bu durum, Suriye politikası özelinde iktidar ve muhalefetin farklı algılamalara sahip olduğunun en temel göstergesidir. Kriz, özellikle 2007 yılında gerçekleştirilen re-

⁸⁴ Fehim Taştekin, *Suriye: Yıkıl Git, Diren Kal*, 5. Baskı (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016), 285-289.

⁸⁵ Hüsnü Mahalli’nin aktardığına göre Erdoğan yönetimi bu süreçte Beşşar Esad’a yönelik tutumu egemen bir devletler arasındaki eşit ilişkinin uzağındadır. Esad, Erdoğan’ın kendisi ile iletişimi için “[O] Osmanlı sultanı ve ben de onun valisiymişim gibi davranıyordum” demektedir. Ayrıntılar için bkz. Hüsnü Mahalli, *Diren Suriye*, (İstanbul: Destek Yayınları, 2014), 176.

⁸⁶ Sam Greenhill, “How Seven Radicalised Young Britons a Week are Taking the Gateway to Jihad,” *The Daily Mail*, 26 August 2014.

⁸⁷ Louren Williams, “Turkey shuns role in terror fight,” *USA Today*, 19 September 2014.

⁸⁸ “CHP’li Heyet Esad’la Görüştü,” *Sabah*, 8 Mart 2013.

ferandumun ardından cumhurbaşkanının ilk kez halk tarafından doğrudan seçilecek olduğu, Abdullah Gül'ün görev süresinin dolduğu ve yeniden aday olmayacağını açıkladığı bir dönemin hemen ertesinde ortaya çıkmıştır.

Türkiye, IŞİD'i 2013 yılı Haziran ayından itibaren terör örgütü olarak nitelendirmiştir.⁸⁹ IŞİD, El-Kaide ve Irak El-Kaide'si içerisinde değerlendirilerek terörizmle mücadele kapsamında malvarlıklarına el konulacaklar listesi içerisinde dahil edilmiştir. Karar ekinde, El-Zerkavi Ağı, Irak ve Levant İslam Devleti ve Irak İslam Devleti⁹⁰ açık biçimde yer almıştır. Bakanlar Kurulu'nun El-Kaide ile bağlantılı tüzel kişi ve kuruluşların listesini gösteren 21.05.2014 tarihli 6388 Sayılı Kararname'nin ekinde aynı örgüt malvarlıklarına el konulacaklar listesinde yer almıştır.⁹¹ Bu kararların alındığı dönemde IŞİD henüz Musul'u işgal etmemiş ve devlet ilanını gerçekleştirmemiştir. Bu nedenle örgütün El-Kaide içerisinde değerlendirildiği söylenebilir. Ancak IŞİD Türkiye'yi sık sık hedef almıştır.

Süreç içerisinde IŞİD, Türkiye'ye karşı toplam 14 saldırı yapmıştır. Bu saldırılardan 10'u canlı bomba eylemi, 1 bombalı eylem, 3'ü ise silahlı saldırıdır.⁹² Gerçekleştirilen eylemlerin tipolojisi ise birbirinden oldukça farklı olduğu için bazı analistler eylemlerin uyuyan hücreler tarafından gerçekleştirilen “yalnız kurt” eylemleri⁹³ olduğunu iddia etmiştir. Bunun yanı sıra, eylemlerin aslında farklı terör örgütleri tarafından yapıldığı id-

⁸⁹ Stephen Sloan, *Beating International Terrorism: An Action Strategy For Preemption and Punishment*, (Diane Publishing: Alabama, 1986), 3. Ayrıca bkz., Hakan Mehmetçik and Ali Murat Kurşun, “Making Sense of the Territorial Aspirations of ISIS: Autonomy, Representation, and Influence,” *Violent Non-State Actors and Syrian Civil War: The ISIS and YPG Cases*, Eds. Özden Zeynep Oktav, Emel Parlar Dal and Ali Murat Kurşun, (Cham: Springer, 2018), 53-54. İsmail Saymaz, *Türkiye’de IŞİD*, (İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2017), 58.

⁹⁰ 30.06.2013'te 5428 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve ekinde Irak El-Kaidesine bağlı olan gruplar, bilinen diğer isimleriyle birlikte sıralanmıştır. “2013/5428 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve Ekleri.” *Resmî Gazete*, 10 Ekim 2013, Sayı:28791, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/10/20131010-1-1.pdf>, 11.26.2017.

⁹¹ “21/5/2014 Tarihli ve 2014/6388 Sayılı Kararnamenin Eki” bkz. [<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/06/20140603-16-1.pdf>, 11.26.2017.

⁹² Saymaz, *Türkiye’de IŞİD*..., 21.

⁹³ Mete Yazar'ın belirttiği üzere Türkiye’de gerçekleştirilen IŞİD eylemleri, ideolojik ve siyasal hedeflere yöneliktir. Bu nedenle terör uzmanları, eylemlerin örgüt bağlantısını geriye dönük tarama yapılarak eylemcilerin örgüt sempatisini ya da ideolojik olarak örgüte yakın kimseler olduklarının tespit edilmesiyle kurulduğunu belirtmektedir. “Terör Örgütü IŞİD; Türkiye’de Saldırıları Neden Üstlenmiyor?,” *Milliyet*, 14 Ocak 2016.

diaları da yer almıştır. Tam da bu nedenle bazı analistler melez/karma bir terör dönemine girildiğinden⁹⁴ bahsetmektedir.

Türkiye'de IŞİD'in yaptığı ilk eylem 11 Mayıs 2013'te gerçekleştirilen Reyhanlı Saldırısı'dır. Ancak saldırının gerçekleştirildiği dönemde bu eylemin Suriye İstihbarat Örgütü/El-Muhaberat tarafından gerçekleştirildiği üzerinde durulmuştur.⁹⁵ Resmi anlamda Türkiye'de IŞİD tarafından gerçekleştirilen ilk eylem ise; Niğde Ağır Ceza Mahkemesi'nin gerekçeli kararında belirtildiği üzere, Niğde/Ulukışla yolu üzerinde IŞİD militanlarıyla Türk güvenlik güçleri arasında 20 Mart 2014'te yaşanan silahlı çatışmadır.⁹⁶ Örgütün Türkiye'yi açık biçimde hedef olarak ilan etmesiyle 2015 yılının Haziran ayında Türkçe yayınlanan "*Konstantiniyye*" dergisinde "Ya Rabbi[,] Resulullah'ın bahsetmiş olduğu İstanbul'un fethini bize nasip et"⁹⁷ ifadesiyle gerçekleşmiştir. Örgüt Türkiye'deki yöneticileri ve güvenlik güçlerini "tağut"-Allah'ın emirlerine uymayan ya da "mürted" -dinden dönen- olarak tanımlamaktadır.⁹⁸ Bu nedenle onlarla savaşmak ya da onları öldürmek örgüte göre caiz ve hatta gereklidir.⁹⁹ Türkiye, Ankara saldırısından sonra IŞİD'e karşı ülke içerisinde etkin önlemler almaya başlamıştır. Bu kapsamda teknik takipler yapılmış, örgüte bağlı militanlar tutuklanmış, eylemleri ve mali kaynakları engellenmiş, belki de en önemlisi sınır güvenliği sağlanarak örgüt üyelerinin Suriye topraklarına giriş-çıkışının önüne geçilmiştir. Ayrıca 2015 itibariyle Kars Emniyet Müdürlüğü'nün "gizli" ibareli bir yazısında Türkiye'de 70 ilde IŞİD'e bağlı uyuyan hücrelerinin varlığından söz edilmektedir.¹⁰⁰

Ülke içerisinde uyuyan hücrelerin yanı sıra örgüt sempatzanlarının açık etkinlikler gerçekleştirdiği de olmuştur. Örneğin İstanbul/Ömerli'de IŞİD'in Türkiye'deki uzantılarından olduğu iddia edilen bir grubun bayramlaşma adı altında gerçekleştirdiği organizasyon ya da Fatih Cami'nin avlusunda

⁹⁴ Abdullah Açar, *Özgür Şehit*, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2017), 13.

⁹⁵ Erk Acarer, *IŞİD ve Türkiye*, (İstanbul: Ayrıntı yayınları, 2017), 26.

⁹⁶ Saymaz, Türkiye'de IŞİD..., 19.

⁹⁷ "IŞİD'in Artık Türkçe Dergisi de Var: 'Ya Rabbi İstanbul'un Fethini Bize Nasip Et,'" *Diken*, <http://www.diken.com.tr/isidin-artik-turkce-dergisi-de-var-ya-rabbi-istanbulun-fethini-bize-nasip-et/10.10.2015>.

⁹⁸ Acarer, IŞİD ve Türkiye..., 50.

⁹⁹ Saymaz, Türkiye'de IŞİD..., 67.

¹⁰⁰ Alican Uludağ, "70 İlde IŞİD Hücreleri Var: CHP ve HDP Hedefte," *Cumhuriyet*, 12 Nisan 2016.

gıyabi cenaze namazı kılarak “Suriye ve Irak’ta cihat için çarpışanların yanındaız. Ölenlerin hepsi Allah yolunda şehit düştüler”¹⁰¹ diyen toplumsal gruplar mevcuttur. Bu nedenle hem Türkiye’de bulunan hücrelerin ve örgüt militanlarının ülke içerisinde şiddetli eylemler yapma ihtimali hem de şüphelilere uygulanacak sert yaptırımların rehinelerin hayatını tehlikeye atmasından endişelenilmiştir. Bu süreçte İncirlik Üssü’nün IŞİD’e karşı yapılacak hava operasyonunda koalisyon güçlerine açılması gündeme gelmiş fakat rehinelerin durumundan dolayı bu gerçekleştirilmemiştir. İler Turan’ın belirttiği gibi Rehine Krizi devam ederken “İncirlik Üssü’nün koalisyon güçlerine açılmasının maliyeti, onlarla iş birliği yapmaktan çok daha yüksektir.”¹⁰²

IŞİD’in Musul’a gerçekleştirdiği saldırıdan hemen önce MHP Iğdır Milletvekili Sinan Oğan tarafından TBMM’nin 100. Birleşiminde (10 Haziran 2014 Salı) “IŞİD’in Türkiye’nin Musul Başkonsolosluğu’nun etrafını sardığı”¹⁰³ iddia edilmiştir. Bu iddiadan bir gün sonra, başkonsolosluğun IŞİD militanlarınca işgal edilip konsolosluk çalışanlarının rehin alınması hükümeti zor durumda bırakmıştır. Bu dönemde iddiaları ilk dillendiren isim olan MHP Iğdır Milletvekili Sinan Oğan’ın tepkisi devam etmiştir. Baskın sonrası açıklamalarda bulunan Oğan, “daha dün bu kürsüden ‘IŞİD, konsolosluğumuzu bastı basacak’ dedik. ‘Orada konsolosluk, yukarıda Allah’a aşağıda IŞİD’e emanet’ dediğimizde hop oturup hop kalkan, ‘bunları geç, bunlar bizim gündemimiz değil’ diyen milletvekilleri nerede? Konsolosluğumuz IŞİD militanlarının elinde AKP sıraları ise bomboş. Özel harekât birliklerimizden askerlerimiz de IŞİD’in elinde. Meclis bomboş. Ne işe yarıyor bu Meclis? Başkomutan olduğunu unutan Cumhurbaşkanı da ‘oldu bittiye müsaade etmeyiz’ demiş. Olmuş bitmiş Sayın Başkomutan”¹⁰⁴ diyerek eleştirmiştir. CHP İstanbul Milletvekili Osman Korutürk de “hükümetin açmış olduğu yoldan bölgeye gelen terör örgütlerinden El Kaide bağlantılı terör örgütü Musul’a el koydu. Musul’a el koyması demek Suriye ile birlikte Irak’ın da toprak bütünlüğünün ciddi tehlikeye girmesi demektir”¹⁰⁵ diyerek eleştirmiştir.

¹⁰¹ “İstanbul’un Ortasında Cihat Çağrısı Yaptılar,” <https://www.haberler.com/isis-i-oven-siteler-istanbul-da-yapilan-6316632-haberi/>, 29.08.2014.

¹⁰² Williams, “Turkey Shuns Role in Terror Fight”

¹⁰³ Tunca Belgin, “Konuşuldu ama Meclis’ IŞİD’medi,” *Milliyet*, 16 Haziran 2014.

¹⁰⁴ “İşgal İnfialı,” *Hürriyet*, 12 Haziran 2014.

¹⁰⁵ Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Tutanağı, 24. Dönem 4. Yasama Yılı, 101. Birleşim 11 Haziran 2014, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/Tutanak_B_SD.birlesim_baslangic?P4=22169&P5=H&page1=27&page2=27, 20.05.2014.

Muhalefetin eleştirileri karşısında hükümet kanadı, IŞİD saldırılarının “Türkiye’yi doğrudan hedef almadığı”nı iddia etmiştir. Örneğin Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç, “Türkiye’nin bir hedef halinde görülmediği açıktır. Ama konsolosluğa yapılan saldırı elbette Türkiye’ye ayrıca bir anlamı olduğunu göstermez. Hedef noktasında değiliz, bunu açıkça söyleyebilirim”¹⁰⁶ diyerek cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesinde kamuoyu tepkilerini yatıştırmaya çalışmıştır. Arınç “konsolosluğun içinde yapılması gereken ne varsa yapılmıştır. İrtibat devam etmiştir ve orada bayrağımız dalgalanmaya, güvenlik güçleri elleri tetikte beklemeye başlamıştır”¹⁰⁷ demiştir.

4. Kriz Yönetim Sürecini [Karar]laştırma

Margaret Hermann’ın belirttiği üzere hükümetlerin dış politika davranışlarını oluşturan üç temel karar birimi bulunmaktadır. Bunlar; baskın lider, tek grup ve otonom aktörlerdir.¹⁰⁸ Türkiye örneğinde genellikle karar birimi olarak tek grup (Bakanlar Kurulu) bulunmakla birlikte; Bakanlar Kurulu’nun yapısı ve işleyişi gereği kararların oy birliği ya da oy çokluğu ile değil kuruldakilerin fikirleri alınarak başbakanın onayı ile oluşturulduğu görülmektedir.¹⁰⁹ Özellikle kriz durumlarında karar yapısının görece farklılaştığı, çoğu kez yapıya girdi sağlayan teknokrat-bürokratların da katıldığı görülse de daha dar ve üst düzey karar yapısı/birimi ortaya çıkar. Bu özelliği dikkate alındığında anayasal/yasal olarak Türkiye’de dış politikaya ilişkin karar yapısının 1-4 kişiden oluşan “küçük grup/tek grup” özelliğini gösterdiği söylenebilir. Oysa uygulama da söz konusu karar yapısında nihai karar birimi olarak siyasi lider belirgin bir role sahiptir. Bununla birlikte krizlerde nihai kararı anayasal anlamda siyasal sorumlu olan liderin belirlediğini söylemek her zaman doğru değildir. Siyasal sorumluluk başbakanda olmasına rağmen kimi krizlerde siyasal sorumluluğu

¹⁰⁶ “Bülent Arınç’tan İlginç Çıkış,” *Milliyet*, 13 Haziran 2014.

¹⁰⁷ “Hedefleri Türkiye Değil,” *Hürriyet*, 14 Haziran 2014.

¹⁰⁸ Margareth G. Hermann, “How Decision Units Shape Foreign Policy: A Theoretical Framework,” *International Studies Review*, Vol.3, No.2, (2001), 52.

¹⁰⁹ Türkiye’de kriz durumlarında dış politika karar yapısına ilişkin ayrıntılı bir inceleme için bkz., Fuat Aksu, “Türk Dış Politikası Krizlerinde Hükümetler, Cumhurbaşkanları ve Başbakanlar,” *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 15, Sayı 59, 2018, s. 65-87.

bulunmayan cumhurbaşkanının krize ilişkin dış politika kararında baskın/etkin lider rolünü üstlendiği görülür.¹¹⁰

Bu açıdan bakıldığında rehineler krizi ortaya çıktığında 61. Hükümet görevdedir ve siyasal sorumluluk Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'dadır. 62. Hükümetteyse Ahmet Davutoğlu Başbakan olarak siyasal sorumluluğu üstlenmiştir. Krizin tetiklendiği tarihten sonlanmasına değin Davutoğlu önce Dışişleri Bakanı sonrasında ise Başbakan olarak kriz yönetim sürecinde yer almıştır.¹¹¹ Sabuncu'nun yazdığı ve yalanlanmayan habere göre, 8 Haziran 2014 tarihinde MİT Müsteşarı Hakan Fidan ile Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu arasında gerçekleşen görüşmede Musul'daki gelişmeler değerlendirilmiş ve Fidan, başkonsolosluğun tahliye edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ancak Davutoğlu, "bayrak dalgalanmalı" diyerek buna karşı çıkmıştır.¹¹² Buna göre, güvenlik riskleri konusunda MİT'in Dışişleri Bakanı'nı bilgilendirdiği fakat bunun dikkate alınmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim krizin tetiklenmesinden hemen önce Dışişleri Bakanı Davutoğlu yaptığı açıklamada "...son 48 saattir Irak'ta yaşanan gelişmeleri yakından takip ediyoruz. Bağdat Büyükelçiliğimiz ve Musul ile Erbil Başkonsolosluklarımızla sürekli irtibat halindeyiz. Musul başkonsolosluğumuzun güvenliği için gerekli önlemler alındı"¹¹³ demiştir. Olayın hemen ardından yapılan açıklamalarda ise başkonsolosluğun tahliyesindeki gecikmeye işaret edilerek gecikme için çeşitli güvenlik gerekçeleri gösterilmiştir.¹¹⁴ Başkonsolos Öztürk Yılmaz savcılığa verdiği ifadesinde olay sırasında Dışişleri Bakanlığı ile yapılan görüşmede kendisine "... herhangi bir çatışma

¹¹⁰ 2017 ve 2018 anayasa değişiklikleri sonucunda cumhurbaşkanının yürütme erkinin başına geçerek siyasal sorumlu olması Türkiye'deki dış politika karar yapısını değiştirmiştir. Ayrıntılar için bkz. Aksu, "Türk Dış Politikası..."

¹¹¹ 61. Hükümette Ali Babacan, Bülent Arınç, Bekir Bozdağ ve Beşir Atalay başbakan yardımcısı olarak görev yaparken Ahmet Davutoğlu dışişleri bakanıdır; 62. Hükümette ise Ahmet Davutoğlu başbakan, başbakan yardımcıları Numan Kurtulmuş, Yalçın Akdoğan, Ali Babacan ve Bülent Arınç'tır. 62. Hükümet döneminde dışişleri bakanı olan Mevlüt Çavuşoğlu yeni dönemde de halen bu görevi yürütmektedir.

¹¹² Sabuncu, "Fidan: Konsolosluğu Boşaltmalıyız..." Başkonsolos Yılmaz da daha sonra çeşitli vesilelerle yaptığı açıklamalarda yapmış olduğu bilgilendirme ve uyarıların Dışişleri Bakanlığı tarafından dikkat alınmadığını ifade etmiştir.

¹¹³ Zeynep Güranlı, "Davutoğlu 20 Saat Önce Tweet Atmıştı," *Hürriyet*, 11 Haziran 2014.

¹¹⁴ "Davutoğlu'ndan 'Musul' Açıklaması," *Hürriyet*, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/davutoglundan-musul-aciklamasi-26594234>, 12.06.2014.

yaşanmaması..., silahların teslim edilmesi"¹¹⁵ talimatının verildiğini açıklamıştır.

Dönem itibariyle yaşanan politik çekişmeler, ülke içi etkiler ile birlikte düşünüldüğünde Türkiye'de karar birimi ihmal tartışmalarına ve bu ihmale neyin yol açmış olduğuna değil, rehinelerin Türkiye'ye sağlıklı biçimde geri dönemlerine odaklanmıştır. Kamuoyu algısı ise ihmalden zafer çıkarak biçimde yönlendirilmiştir. Rehineler Krizi sonrasında Türkiye'nin IŞİD'e yönelik siyasa değişikliğine gideceğine dair işaretler Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın konuşmasının satır aralarında görülmektedir: Erdoğan yaptığı açıklamada, "Her şey milli. Bütün bu operasyonun her türlü başlıkları tamamen Milli İstihbarat Teşkilatımızın maharetidir. Burada takas oldu mu olmadı gibi şeyler, herkes bir şey yazacak. Biz burada şuna bakacağız. Takas oldu ya da olmadı. Netice bizim 49 tane vatandaşımız Türkiye'ye geldi. Bizim bu 49 vatandaşımızı hiçbir şeyle değiştirmemiz mümkün değil. Bunun üzerinde durmamız lazım. Velev ki böyle bir takas dahi olmuş olsa ben şuna bakarım bir cumhurbaşkanı olarak. Benim 49 tane vatandaşımın karşılığı hiçbir şeyle değişilmez. Onlar artık ülkeme geldi. Bundan sonraki süreç bizler için çok daha farklı olacaktır. Karar alma mekanizmalarımız çok daha rahat karar verecektir"¹¹⁶ demiştir.

Bu süreçte anayasa gereği izlenen dış politika kararının siyasal sorumluluğunu önce Başbakan Erdoğan sonrasında ise Başbakan Davutoğlu üstlenmiştir. 61. Hükümet döneminde Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün sürece müdahil olmadığı görülmektedir. 62. Hükümet döneminde ise siyasal sorumluluğu bulunmayan Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın kriz yönetimindeki baskın lider rolü ve müdahilliği, krizde nihai karar biriminin kim olduğu sorusunu ortaya çıkartmaktadır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Başbakanlığından itibaren dış politika kararlarındaki müdahilliği dikkate alındığında 29 Ağustos'tan itibaren siyasal sorumluluğu üstlenen Davutoğlu'nun Erdoğan'ın bilgisi dışında bir karar alması/uygulaması veya Erdoğan'a rağmen kendi görüşünde ısrarlı olması güç görünmektedir. Nitekim ilerleyen süreçte Başbakan Davutoğlu genel seçimleri kazanarak parlamentoda çoğunluk hükümeti kurmuş olmasına rağmen Adalet ve Kalkınma

¹¹⁵ "Diz Çöktürüp Silah Çektiler," *Milliyet*, <http://www.milliyet.com.tr/diz-cokturup-silah-cektiler-gundem-2017064/>, 21.02.2015.

¹¹⁶ "Erdoğan Takas Sorusuna Cevap Verdi: Velev ki Takas Oldu, Ben Şuna Bakarım, 49 Vatandaşımız Hiçbir Şeyle Değişilmez," *Hürriyet*, 22 Eylül 2014.

Partisi'nin Genel Başkanlığından ve Başbakanlıktan ayrılmak zorunda kalmıştır.

5. Sonuç

Bir bütün olarak değerlendirildiğinde kriz öncesi evredeki gelişmeler dikkate alındığında Musul Rehinerler Krizi önlenebilir niteliktedir. Türkiye'deki karar yapısının işleyişi ve süreçteki aktörlerin gerekli koordinasyonu zamanında gerçekleştirememiş olması krizin tetiklenmesini kolaylaştırmıştır. Böylece Türkiye, Musul Rehinerler Krizi'nde silahlı şiddet kullanan devlet dışı bir aktörle sınırlarının dışında bir coğrafi alanda karşı karşıya gelmiştir. Bu noktada IŞİD Irak ve Suriye'de bazı bölgeleri işgal ederek bu devletlerin egemenliklerine meydan okuduğu gibi; söz konusu kriz özelinde Türkiye'ye de meydan okumuştur. IŞİD'in hem rehinerleri elinde tutması hem de rehinerlerin tutulduğu bölgenin -Musul'un- Türkiye'nin sınırlarının dışında olması nedeniyle zorlu bir kriz yönetim süreci geçirmiştir. Türkiye'nin kriz yönetimi süreci bir yandan sistemik baskıların diğer yandan ülke içi güç mücadelesi ve politik muhalefetin yükseldiği bir zaman dilimine rastlamıştır.

Bu dönemde Türkiye hem ülke içi muhalefetin kriz üzerinden yoğun olarak aktif hale gelmiş hem de dış basında sıklıkla yer alan Türkiye'nin örgüte destek verdiği iddiaları üzerinde dış baskılarla karşı karşıya kalmıştır. Neoklasik realist bir analiz çerçevesinden bakıldığında sistemik baskılara ülke içi muhalefetin etkin olduğu bir dönemin her liderin karar alım sürecini etkileyeceği görülür.

Musul Rehinerler Krizi'nde bir yandan rehinerlerin örgütün elinde bulunması, diğer yanda ülke içinde aktif olduğu bilinen örgüt bağlantılı kişilerin varlığı durumun hassasiyetini arttırmıştır. Türkiye'nin izlediği kriz yönetim süreci rehinerlere herhangi bir zarar verilmeden krizin sona erdirilmesine yöneliktir. Bu noktada Türkiye'nin izlediği kriz yönetim süreci ile konuyla ilgilenen MİT içerisinde *ad hoc* bir birimin oluşturulması ile sürecin belirlenen amaca ulaşılarak çözümlendiğini belirtmek gerekir. Özellikle silahlı devlet dışı aktörlerle mücadele bağlamında MİT'in gerek karar yapısında gerekse kararların uygulanmasında ağırlığının artmış olduğu görülmektedir. İzleyen süreçte Irak ve Suriye'de merkezi yönetimlerin kontrolü dışındaki bölgelerde Türkiye'nin geleneksel diplomasi araç

ve yöntemlerinin dışında MİT'in yeni yetenek ve kapasitelerini etkin bir şekilde kullanmaya başladığı söylenebilir. Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Operasyonları'nda da sahadaki operasyonel kuvvetlerle MİT unsurlarının koordinasyonu, operasyonların başarısında olumlu katkıda bulunmuştur. Bu bağlamda Musul Rehineler Krizi, MİT'in yürütmüş olduğu pazarlıkta *uzlaş*ı sağlanarak çözülmüştür. Nitekim basında uzlaşının Türkiye'nin elindeki IŞİD militanlarının -50 kişinin örgüte teslim edilmesi- serbest bırakılması konusunun örgütle pazarlık edilerek sağlandığı belirtilmektedir.¹¹⁷ MİT kanununda daha önce yapılan değişiklikle takasın yasal dayanağı ortaya konmuş, sonuçta IŞİD elindeki rehineleri Türkiye sınırında MİT'e teslim etmiştir.¹¹⁸

Krizin sonucu bakımından değerlendirildiğinde “hasım”lar arasında bir uzlaş

ı sağlanmıştır. Ancak konsolosluk çalışanları ve diğer rehinelerin Türkiye'ye getirilmiş olmasına rağmen *krizin sonucunun niteliği* görece belirsiz kalmıştır. Türkiye'nin örgüte karşı izlediği politikayla (cihatçı akınının denetlenmesi, sınır güvenliğinin sağlanması, ülke içerisinde örgüt bağlantılı kişilerin aktif olarak takip edilmesiyle birlikte) örgüt büyük ölçüde zayıflatılmıştır. Temmuz ayından itibaren gerçekleştirilen saldırılar sonrasında örgüt Türkiye'de kitlesel bombalı eylemler-10 Ekim 2015 Ankara Barış Mitingi saldırısı gibi- gerçekleştirmiştir. 2015 yılından itibaren ise IŞİD, bölgede kazandığı gücün % 90-95'ini kaybetmiş ve kontrol ettiği coğrafi alanın büyük bir kısmından aşamalı olarak çekilmek zorunda kalmıştır.¹¹⁹ Bunun yanı sıra örgüte karşı düzenlenen uluslararası koalisyonun gerçekleştirdiği Suriye'deki hava operasyonlarına 2 Ekim 2014 tezkeresi çerçevesinde 24 Temmuz 2015'te Türkiye de katılmıştır.¹²⁰ IŞİD'in Temmuz 2017'de Musul'dan çıkarılmasının ardından hem otoritesi hem de etkinliği zayıflamıştır.¹²¹ Türkiye'nin Musul Başkonsolosluğu'na ait bina

¹¹⁷ “Takas Edilen IŞİD Militanı: Türkler Bize İyi Davrandı,” *BBC*, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/11/141107_times_isid_takas, 10.11.2014.

¹¹⁸ Mekki Uludag, “Turkish Hostages Freed by ISIS after 102 Days – Why and How?,” *Counter Terrorist Trends and Analyses*, (Vol. 6, No. 9, 2014), 16.

¹¹⁹ Matthew Levitt, “Next Stage in the Battle Against the Islamic State,” <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/next-stage-in-the-battle-against-the-islamic-state>

¹²⁰ “TSK'dan IŞİD'e Hava Operasyonu,” *NTV*, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/tskdan-inside-hava-operasyonu,SumqTSTlsE6HYjQ6ME-XNw>, 24.08.2015.

¹²¹ Aeron Y. Zelin, “Interpreting the Fall of Islamic State Governance,” *The Washington Institute Policy Watch* 2871, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/interpreting-the-fall-of-islamic-state-governance>, 05.05.2018.

ve çevresi 7 Mart 2017’de Irak güvenlik güçleri tarafından kontrol altına alınmıştır.¹²² IŞİD, elde ettiği toprakları ve coğrafi hâkimiyetini kaybetmiş, askeri üstünlüğünü yitirmiş, gücü aşınmış olmasına rağmen toprağa bağlı olamayan yeni bir mücadele stratejisi ortaya koyma olasılığını sürdürmektedir.

Kaynakça

- Acarer, Erk. *IŞİD ve Türkiye*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2017.
- Ağar, Abdullah. *Özgür Şehit*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2017.
- Aksu, “Fuat. Türk Dış Politikası Krizlerinde Hükümetler, Cumhurbaşkanları ve Başbakanlar”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 15, Sayı 59, 2018,
- Aksu, Fuat. *Türk Dış Politikasında Karar Alma ve Süreç Analizi*, İstanbul: *Dış Politika ve Kriz İncelemeleri Yayınları*, 2017.
- Artan, Gökhan ve Erollu, Eray. “Pilotlarımız Türkiye’de!,” *Habertürk* <https://www.haberturk.com/gundem/haber/886685-pilotlarımız-turkiyede>, 21.09.2014.
- Belgin, Tunca. “Konuşuldu ama Meclis’ IŞİD’medi,” *Milliyet*, 16 Haziran 2014.
- Brecher, Michael. *International Political Earthquakes*, Ann Arbor, University of Michigan Press, 2008.
- Çetin, Ümit. “Durum IŞİD Ötesi,” *Hürriyet*, 16 Haziran 2014.
- Devji, Faisal. “Politics after Al-Qaeda,” 2011, <http://www.conflictsforum.org/wp-content/uploads/2011/07/PolicyPaper-PoliticsAfterAlQaeda1.pdf>, 2, 25.09.2017.
- Devji, Faisal. *Landscapes of the Jihad: Militancy, Morality, Modernity* London: Hurst & Company, 2005.
- Devlen, Balkan and Özdamar, Özgür. “Neoclassical Realism and the Foreign Policy Crises,” in *Realism Today: A Paradigmatic Inventory*, Eds. Annette Freyberg, Evan Harrison and Patrick James, 136-164, Baltimore: John Hopkins University Press, 2009.

¹²² “Türkiye’nin Musul Başkonsolosluğu’nun Bulunduğu Mahalle Kurtarıldı”, *Türkiye*, 7 Mart 2017, <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/dunya/453516.aspx>, 07.03.2017.

Durac, Vincent. "The Role of Non-State Actors in Arab Countries after the Arab Uprisings," *European Institute of the Mediterranean*, http://www.iemed.org/observatori/arees-danalisi/arxius-adjunts/anuari/med.2015/IEMed%20Yearbook%202015_NonStateActorsArabUprisings_Vincent-Durac.pdf, 39, 15.07.2016.

Dursunoğlu, Alptekin. "Rehineler serbest; ama dış politika hala rehin," http://www.ydh.com.tr/YD428_rehineler-serbest-ama-dis-politika-hala-ehin.html, 21.09.2014.

Dursunoğlu, Alptekin. *Yeni Osmanlı'nın Ortadoğu'su* İstanbul: Önsöz Yayıncılık, 2016.

George, Alexander L. "Strategies for Crisis Management," in *Avoiding War: Problems of the Crisis Management*, Ed.Alexander George, USA: Westview Press, 1991.

Golman, Ogen S. "Between Self Interest and International Norms: Legitimizing the PLO," *Israel Affairs*, Vol. 19, No.2, (2013): 364-378

Greenhill, Sam. "How Seven Radicalised Young Britons a Week are Taking the Gateway to Jihad," *The Daily Mail*, 26 August 2014.

Gulmohamad, Zana Khasraw. "The Rise and Fall of Islamic State of Iraq and Al-Sham Levant ISIS," 2, *Global Security*, <http://globalsecuritystudies.com/Gulmonhamad%20ISIS%20AG.pdf>, 15.07.2016.

Gürcanlı, Zeynep. "Davutoğlu 20 saat önce tweet atmıştı," *Hürriyet*, 11 Haziran 2014.

Haniyeh, Hassan Abu. "Daesh's Organisational Structure," 2014, *Aljazeera*, <http://studies.aljazeera.net/en/dossiers/decipheringdaeshoriginsimpactandfuture/2014/12/201412395930929444.html>, 10.08.2016.

Heinze, Eric A. and Steele, Brent J. "Introduction: Non-State Actors and The Just War Tradition," in *Ethics, Authority, and War: Non-State Actors and Just War Tradition*, Eds. Eric A. Heinze and Brent J. Steele. 1-20, New York: Palgrave Macmillan, 2009.

Hermann, Charles F. "Threat, Time and Surprise: A Simulation of International Crises" in *International Crises: Insights from Behavior Research*, Charles F. Hermann (ed.), Free Press, New York, 1972.

Hermann, Margareth G. "How Decision Units Shape Foreign Policy: A Theoretical Framework," *International Studies Review* Vol.3, No.2, (2001).

Hinnebush, Raymond. "Syria-Iraq Relations: State Construction and Deconstruction and the MENA States System," LSE Middle East Centre Paper Series No:4, (2014), <http://www.lse.ac.uk/middleEastCentre/publications/Paper-Series/SyriaIraqRelations.aspx>, 15.07.2016.

Kavcar, Neval. "ABD İŞİD'i Neden Tokathıyor?," *Ortadoğu*, 10 Eylül 2014.

Kurtuluş, Ersun N.. "The "New Terrorism" and Its Critics," *Studies in Conflict and Terorism* Vol: 34, No: 6, (2011) : 476-500.

Küçük, Ayşe. "Non-State Actors in Turkish Foreign Policy Crises," in *Analyzing Foreign Policy Crises in Turkey: Conceptual, Theoretical and Practical Discussions*, Eds. Fuat Aksu and Helin Sarı Ertem, 199-223, Cambridge: Cambridge Scholars Publishing, 2017.

Lacoste, Yves. *Büyük Oyunu Anlamak*, İstanbul: NTV Yayınları, 2007.

Lister, Charles. "Profiling the Islamic State," *Brookings Doha Center Analysis Paper*, No: 13, November 2014, 21, http://somalianation.com/wp-content/uploads/2014/12/en_weblister.pdf, 15.07.2016.

Mabon, Simon and Ardovini, Lucia. "Daesh, Geopolitics and the Resurgence of Pan Arabism?," *Foreign Policy Centre*, <http://fpc.org.uk/fsblob/1691.pdf>, 15.07.2016.

Mahalli, Hüsnü. *Diren Suriye*, İstanbul: Destek Yayınları, 2014.

McMains, Michael J. and Mullins, Wayman C. *Crisis Negotiations: Managing Critical Incidents and Hostage Situations in Law Enforcement and Corrections*, Fourth Edition New Providence: Anderson Publishing, 2010.

Mehmetçik, Hakan and Kurşun, Ali Murat. "Making Sense of the Territorial Aspirations of ISIS: Autonomy, Representation, and Influence," in *Violent Non-State Actors and Syrian Civil War: The ISIS and YPG Cases*, Eds. Özden Zeynep Oktav, Emel Parlar Dal and Ali Murat Kurşun, 53-72, Cham: Springer, 2018.

Migdal, Joel. *Strong States, Weak States: Power and Accomodation: Strong Societies and Weak States: State-Society Relations and State Capabilities in the Third World*, Princeton: Princeton University Press, 1988.

Nayır, Mehmet. "Musul Düştü," *Takvim*, <https://www.takvim.com.tr/guncel/2014/06/11/musul-dustu>, 11.06.2014.

Olson, Tod. "America Held Hostage: the Iranian Hostage Crisis Would Torment America and Topple a President," History The 1970s, *Scholastic Update*, Vol. 130, Issue 14, (1998): 20-23.

Öz, Işıl. "MİT Yasası Anayasa'ya ve Devletler Hukuku Prensiplerine Aykırı," *T24*, <http://t24.com.tr/haber/mit-yasasi-anayasaya-ve-devletler-hukuku-prensiplerine-aykiri,274931>, 24.11. 2014.

Özdoğan, Aleattin. "*Ulus Devlet ve Coğrafyasının İnşası*," Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003.

Pierson, Christopher. *Modern Devlet*, Çev. Dilek Hattatoğlu İstanbul: Çiviyazıları, 2000. Poggi, Gianfranco. *Devlet: Doğası, Gelişimi ve Geleceği*, Çev. Aysun Babacan İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.

Gideon Rose. "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy," *World Politics*, Vol. 51, No. 1 (1998):144-172.

Rosenau, James N. *Turbulence in World Politics: A Theory of Change and Continuity*. New Jersey: Princeton University Press, 1990.

Rosenthal, Uriel and Kouzmin, Alexander. "Crises and Crisis Management: Toward Comprehensive Decision Making," *Journal of Public Administration Research and Theory*, Vol:7, No:2, (1997): 277-304.

Ryan, Curtis. Regional Responses to the Rise of ISIS, *Middle East Research and Information Project*, <http://www.merip.org/mer/mer276/regional-responses-rise-isis>, 25.09.2017.

Sabuncu, Murat. "Fidan: Konsoloslugu Boşaltmalıyız Davutoğlu: Hayır Doğru olmaz!," *T24*, <http://t24.com.tr/yazarlar/bilinmeyen/fidan-konsoloslugu-bosaltmalimiz-davutoglu-hayirdogru-olmaz,9686>, 15.07.2015.

Saymaz, İsmail. *Türkiye'de IŞİD* İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2017.

Schneckener, Ulrich. "Armed Non-State Actors and Monopoly of Force," Revisiting the State Monopoly on the Legitimate Use of Force, *Policy Paper 24* (2007): 10-19.

Schneckener, Ulrich. "Fragile Statehood, Armed Non-State Actors and Security Governance." in *Private Actors and Security Governance*. Eds. Alan Bryden, Marina Caparini, 23-40. Berlin: LIT, 2006.

Simon, S. and Benjamin, D. "America and the New Terrorism," *Survival* Vol: 42, No: 1, (2000): 156-172.

Sloan, Stephen. *Beating International Terrorism: An Action Strategy For Preemption and Punishment*, Diane Publishing: Alabama, 1986.

Staniland, Paul. “Will ISIS Cohere or Collapse?,” 2014, <https://politicalviolenceataglace.org/2014/06/24/will-isis-cohere-or-collapse/>, 11.08.2016.

Şenol, Dolunay, Erdem, Sezgin ve Erdem, Elif. “İŞİD: Küresel Bir Terör Örgütü.” *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt 26, Sayı 2, (2016): 277-292.

Taşdemir, Fatma. “Devlet Merkezli Uluslararası Hukuk Sistemi ve Devlet Dışı Silahlı Aktörler,” *İÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* Sayı 56, (Mart 2017): 85-120.

Taşdemir, Fatma. “Kuvvet Kullanma Hukuku Jus Ad Bellum Açısından İŞİD ile Mücadele,” *Suriye, Çatışma ve Uluslararası Hukuk*, Ed. Fatma Taşdemir, 53-70. İstanbul: Nobel Yayıncılık, 2016.

Taştekin, Fehim. *Suriye: Yıkıl Git, Diren Kal*, 5. Baskı İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.

Thompson, Nick and Shubert, Atika. “The anatomy of ISIS: How the ‘Islamic State’ is run, from oil to beheadings,” 2014, <http://edition.cnn.com/2014/09/18/world/meast/isis-syria-iraq-hierarchy/>, [31.07.2016].

Uğur, Ergan. “NATO’da ‘Musul’ Toplantısı,” *Hürriyet*, 12 Haziran 2014.

Uludağ, Mekki. “Turkish Hostages Freed by ISIS after 102 Days – Why and How?,” *Counter Terrorist Trends and Analyses* Vol. 6, No. 9, 2014, 16.

Uludağ, Alican. “70 ilde İŞİD hücresi var: CHP ve HDP hedefte,” *Cumhuriyet*, 12 Nisan 2016.

Ünver, H. Akın. “Contested Geographies: How ISIS and YPG Rule “No-Go” Areas in Northern Syria,” in *Violent Non-State Actors and Syrian Civil War: The ISIS and YPG Cases*, Eds. Özden Zeynep Oktav, Emel Parlar Dal and Ali Murat Kurşun. 35-52. Cham: Springer, 2018.

Williams, Louren. “Turkey shuns role in terror fight,” *USA Today*, 19 September 2014.

Yalvaç, Faruk. “Devlet,” *Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, Der. Atilla Eralp, 15-52. İstanbul: İletişim Yayınları, 2005.

Yavuz, Ramazan ve Bozarslan, Felat. "Türk Rehineler için Erbil'den Zırhlı Araçlar Gönderildi," *Hürriyet*, 14 Haziran 2014.

Yılmaz, Aykut. "Tahliye Konusunda Nihai Kararı Kim Verir?," *Habertürk*, 13 Haziran 2014.

Yüncüer, Zeynep. "Yapılan Takaslar Saklanıyor," *Birgün*, 26 Eylül 2016.

Zelin, Aaron Y. "The Islamic State's Territorial Methodology," Research Notes, *The Washington Institute for Near East Policy*, no: 29, 2016, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/the-islamic-states-territorialmethodology>, 04.05.2018.

Zelin, Aeron Y. "Interpreting the Fall of Islamic State Governance," *The Washington Institute*.

Policy Watch 2871, *Washington Institute*, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/interpreting-the-fall-of-islamic-state-governance>, 05.05.2018.

Zeyrek, Deniz. "Dakika Dakika Uydudan İzledi," *Hürriyet*, 21 Eylül 2014.

İnternet Kaynakları

"2013/5428 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve Ekleri." *Resmî Gazete*, 10 Ekim 2013, Sayı:28791, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/10/20131010-1-1.pdf>, 11.26.2017.

"21/5/2014 Tarihli ve 2014/6388 Sayılı Kararnamenin Eki," [<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/06/20140603-16-1.pdf>], 11.26.2017.

"444 Days: Selected Records Concerning the Iran Hostage Crisis 1979-1981," <https://www.archives.gov/research/foreign-policy/iran-hostage-crisis>
"6532 Sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilâtı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" *Resmî Gazete*, 26 Nisan 2014, Sayı: 28963, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/04/20140426-1.htm>, 25.05.2018.

Ahmet Davutoğlu, https://twitter.com/ahmet_davutoglu, 10.06.2014.

"Bülent Arınç'tan İlginç Çıkış," *Milliyet*, 13 Haziran 2014.

"CHP'den Erdoğan ve Davutoğlu Hakkında Musul Rehineleri Suç Duyurusu", <https://umutoran.com/2014/08/06/chpden-erdogan-ve-davutoglu-hakkinda-musul-rehineleri-suc-duyurusu/>, 06.08.2014.

“CHP’li Heyet Esad’la görüştü,” *Sabah*, 8 Mart 2013.

“Çapulcunun Yaptığına Bak! IŞİD Musul Konsolosluğumuzu Bastı,” *Türkiye*, 12 Haziran 2014, <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/163123.aspx>, 12.06.2014.

“Davutoğlu’ndan “Musul” Açıklaması,” <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/davutoglundanmusul-aciklamasi-26594234>, [12.06.2014].

Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilâtı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/04/20140426-1.htm>, 26.04.2014.

“Dışişleri: Irak’ta 80 Türk Rehin,” *Hürriyet*, 11 Haziran 2014

“Diz Çöktürüp Silah Çektiler,” *Hürriyet*, <http://www.milliyet.com.tr/diz-cokturup-silah-cektilergundem-2017064/>, 21.02.2015.

“El-Kaide’ye Bağlı Örgüt Ramadi ve Felluce’yi Aldı,” *Milliyet*, 3 Ocak 2015.

“Erdoğan Takas Sorusuna Cevap Verdi: Velew ki Takas Oldu, Ben Şuna Bakarım, 49 Vatandaşımız Hiçbir Şeyle Değişilmez,” *Hürriyet*, 22 Eylül 2014.

“Hedefleri Türkiye Değil”, *Hürriyet*, 14 Haziran 2014.

“ISIS Kidnaps 48 From Turkish Consulate in Mosul,” <http://www.anadoluturkhaber.com/TR/Detail/ISIS-Kidnaps-48-From-Turkish-Consulate-InMosul/3550>, 11.04.2014.

“İstanbul’un Ortasında Cihat Çağrısı Yaptılar,” <https://www.haberler.com/isid-i-oven-siteler-istanbul-da-yapilan-6316632-haberi/>, 29.08.2014.

“IŞİD Baskını,” *Milliyet*, 12 Haziran 2014.

“IŞİD Boyunu Aştı, Türk Diplomatları Kaçırıldı,” *Akşam*, 12 Haziran 2014.

“IŞİD Çıldırıldı, Türkiye Alarında,” *Habertürk*, 12 Haziran 2014.

“IŞİD Musul’u Ele Geçirdi,” *T24*, <http://t24.com.tr/haber/al-jazeera-isid-musulu-ele-gecirdi,260756>, [10.06.2014].

“IŞİD Terörü Türkiye’ye Girdi,” *Taraf*, 12 Haziran 2014.

“IŞİD’in rehineleri bırakması için aşiretler devrede”, *Akşam*, 13 Haziran 2014.

“İŞİD’in artık Türkçe dergisi de var: ‘Ya Rabbi İstanbul’un fethini bize nasip et,” *Diken*, <http://www.diken.com.tr/isidin-artik-turkce-dergisi-de-var-ya-rabbi-istanbulun-fethini-bize-nasip-et/>, 10.10.2015.

“Konsolosluk Düştü, *Millî Gazete*,” 12 Haziran 2014.

“Koru: 49 İnsanın Rehin Alındığını Düşünmüyoruz,” *Hürriyet*, 15 Haziran 2014.

“MHP’li Oğan: Diplomatlarımız İŞİD’e Emanet,” <https://www.haberler.com/mhp-li-ogan-diplomatlarimiz-isid-e-emanet-6142804-haberi/>, 11.06.2014.

“Millî İstihbarat Teşkilâtı Cumhurbaşkanı’na Bağlandı,” *Star*, 25 Ağustos 2017.

“MİT Yasası’na Kısmi İptal,” *Yenişafak*, 1 Ocak 2016.

“Musul’dan Kaçış,” Türkiye, 11 Haziran 2014, *Türkiye*, <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/dunya/162935.aspx>, 11.06.2014.

“Musul’daki Başkonsolos Baskının Detaylarını İlk Defa Anlattı, AKP Yine Yalan Söylemiş,” <https://www.abcgazetesi.com/arsiv/musuldaki-konsolos-baskinin-detaylarini-ilk-defa-anlatti-akp-yine-yalan-soylemis/haber-36787>, 12.12.2016.

“No: 196, 11 Haziran 2014, Musul’daki Başkonsolosluğumuz Yerleşkesine Gerçekleştirilen Baskın Hk.,” http://www.mfa.gov.tr/no_-196_-11-haziran-2014_-musul_daki-baskonsoloslugumuz-yerleskesine-gercekles-tirilen-baskin-hk_.tr.mfa 27.03.2015.

“Savaş İlanı Gibi,” *Yenişafak*, 12 Haziran 2014.

“Takas Edilen İŞİD Militanı: Türkler Bize İyi Davrandı,” *BBC*, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/11/141107_times_isid_takas, 10.11.2014.

“T.C. Ankara 9. Ağır Ceza Mahkemesi Yayın Yasağı Kararı,” 17.06.2014.

“TBMM Oturumu İptal!,” *Millî Gazete*, 12 Haziran 2014.

“Terör Örgütü İŞİD; Türkiye’de Saldırıları Neden Üstlenmiyor?,” *Milliyet*, 14 Ocak 2016.

“The PLO Claim for the Status,” *Journal of Palestine Studies*, Vol.10, No.4, 1981, 153.

“TSK’dan İŞİD’e Hava Operasyonu,” *NTV*, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/tskdan-iside-hava-operasyonu,SumqTSTIsE6HYjQ6ME-XNw>, 24.08.2015.

“Türk Rehineler Nasıl Serbest Bırakıldı?,” <http://www.takvahaber.net/guncel/turk-rehineler-nasil-serbest-birakildi-h9846.html>, 29.03.2015.

“Türkiye’den IŞİD’in Tehdidine İlk Tepki,” *Cumhuriyet*, 11 Ağustos 2014, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/104603/Turkiye_den_ISiD_in_tehdidine_ilk_tepki.html

“Türkiye’nin Musul Başkonsolosluğu’nun Bulunduğu Mahalle Kurtarıldı,” *Türkiye*, 7 Mart 2017, <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/dunya/453516.aspx>

“Türkiye’ye Tuzak,” *Sabah*, 12 Haziran 2014.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Tutanağı, 24. Dönem 4. Yasama Yılı, 101. Birleşim 11 Haziran 2014, https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/Tutanak_B_SD.birlesim_baslangic?P4=22169&P5=H&page1=27&page2=27, 20.05.2014.

TBMM Genel Kurul Tutanağı 24. Dönem, 5. Yasama Yılı, 62. Birleşim, <https://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem24/yil5/ham/b06201h.htm>, 23.02.2015.